

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
кафедра географії та туризму

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ЗМІНА ТУРИСТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ВНАСЛІДОК ПАНДЕМІЇ COVID-19
СЕРЕД МЕШКАНЦІВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

КОВАЧ ЮЛІЯ ЗОЛТАНІВНА

Студентка IV-го курсу

Освітня програма 242 Туризм

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 7 /27 жовтня 2020 року

Науковий керівник:

ШАШ ЕНИКИ ЛЮДВИКІВНА

PhD, доцент

Завідувач кафедри географії та туризму: **МОЛНАР ЙОСИП ЙОЖЕФОВИЧ**

к.г.н.

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 2021 року

Протокол № _____ / 2021

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

кафедра географії та туризму

Кваліфікаційна робота

**ЗМІНА ТУРИСТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ВНАСЛІДОК ПАНДЕМІЇ COVID-19 СЕРЕД
МЕШКАНЦІВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконала: студентка IV-го курсу

Ковач Юлія Золтанівна

Освітня програма 242 Туризм

Науковий керівник: **ШАШ ЕНИКИ ЛЮДВИКІВНА**

PhD, доцент

Рецензент: **ГЕНЦІ ШАНДОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ,**

PhD, доцент

Берегове
2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1. НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ ФАКТОРІВ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ТУРИЗМ	8
1.1 Інтерпретація ефектів, соціальні та культурні фактори	8
1.2 Економічні кризи.....	9
1.3 Терористичні атаки, військові конфлікти.....	10
1.4 Стихійні лиха.....	12
1.5 Епідемії.....	13
1.5.1. <i>Вплив епідемії COVID-19 на світовий туризм</i>	14
1.6 Антикризове управління в туризмі.....	16
2. НЕГАТИВНІ ФАКТОРИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ТУРИЗМ В УКРАЇНІ.....	18
2.1. Негативні фактори, що впливають на туризм Закарпаття	20
3. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	21
3.1. Методологія дослідження.....	21
3.2. Методи аналізу даних	22
4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	23
4.1 Загальні дані.....	23
4.2 Наслідки епідемії COVID-19	27
4.2.1. <i>Звички подорожей до епідемії</i>	27
4.2.2. <i>Звички подорожей під впливом епідемії коронавірусу</i>	31
4.2.3. <i>Зміна кількості відвідувань закладів громадського харчування під впливом коронавірусу</i>	36
ВИСНОВКИ	40
ПІДСУМКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	45
СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ	47
СПИСОК ТАБЛИЦЬ	48
ДЕКЛАРАЦІЯ	49
ПОДЯКА.....	50
РЕЗЮМЕ.....	51
ДОДАТКИ	54

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Földtudományi és Turizmus Tanszék

**A TURISZTIKAI MAGATARTÁS VÁLTOZÁSA A COVID-19
JÁRVÁNY HATÁSÁRA KÁRPÁTALJA LAKOSSÁGA KÖRÉBEN**

Szakdolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Kovács Júlia

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 242 Turizmus

Témavezető: Dr. Sass Enikő

PhD, docens

Recenzens: Dr. Gönczy Sándor

PhD, docens

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	6
1. A TURIZMUSRA HATÓ KÖRNYEZETI TÉNYEZŐK NEGATÍV HATÁSAI	8
1.1 A hatások értelmezése, társadalmi és kulturális tényezők.....	8
1.2 Gazdasági válságok	9
1.3 Terrortámadások, katonai konfliktusok.....	10
1.4 Természeti katasztrófák.....	12
1.5 Járványok.....	13
1.5.1. A COVID-19 járvány hatásai a világ turizmusára.....	14
1.6 Válságkezelés a turizmusban.....	16
2. UKRAJNA TURIZMUSÁRA HATÓ NEGATÍV TÉNYEZŐK BEMUTATÁSA	18
2.1 Kárpátalja turizmusára ható negatív tényezők	20
3. KUTATÁSI MÓDSZEREK	21
3.1 Kutatás módszertana.....	21
3.2 Adatelemzés módszere	22
4. KUTATÁSI EREDMÉNYEK BEMUTATÁSA.....	23
4.1 Általános adatok	23
4.2 A COVID-19 járvány hatásai	27
4.2.1 Utazási szokások a járvány előtt	27
4.2.2 Utazási szokások a koronavírus hatására	31
4.2.3 Vendéglátó egységek látogatásának változása a koronavírus hatására	36
KÖVETKEZTETÉSEK.....	40
ÖSSZEFOGLALÁS	42
FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE.....	45
ÁBRÁK JEGYZÉKE	47
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE.....	48
NYILATKOZAT	49
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	50
UKRÁN NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÁS (РЕЗЮМЕ)	51
MELLÉKLETEK.....	54

BEVEZETÉS

Life is one crisis after another.

-Richard M. Nixon

A turizmus a világ egyik leggyorsabban fejlődő ágazata volt 2020-ig. Mi sem bizonyítja ezt jobban, minthogy a Turisztikai Világszervezet (United Nations World Tourism Organization, UNWTO) a 2019-es évet értékelő dokumentumában 4%-os növekedést említ az előző évhez képest és 1,5 milliárdnyi nemzetközi turista érkezést regisztrált (UNWTO, 2020B). A turizmus gazdasági növekedése, és közvetlen hozzájárulása a GDP- növekedéséhez 4,4%, a foglalkoztatottsághoz 6,9% (OECD, 2020). A 2020 januári értékelés még pozitívan tekintett az előttünk álló évre. Az akkori trendek, gazdasági kilátások alapján az UNWTO 2020-ra 3-4%-os növekedést prognosztizált a nemzetközi turistaérkezések számát tekintve világszerte, hiszen nem számoltak egy esetleges világjárvány bekövetkezésével, amely az előrejelzést meghiúsította.

Tehát az idegenforgalom fejlődése tagadhatatlan, viszont rendkívüli, kiszolgáltatottsága is egyértelmű. Működése számos környezeti, politikai, társadalmi-gazdasági kockázatnak van alárendelve, különféle természeti katasztrófák (pl. földrengés, árvíz, cunami) gazdasági válságok (2008- pénzügyi válság), terrorista támadások (2001. szeptember 11.- New York, 2015- Párizs) és járványok (pl. ebola, SARS, ZIKA) lassították a fejlődésben (Novelli, 2018). Ezek a negatív hatások napjainkban és a jövőre nézve is kockázati tényezőnek fognak számítani, épp ezért foglalkozni kell a probléma feltárásával és a megoldási lehetőségek keresésével.

A 2019-ben azonosított COVID-19 vírus turisztikai iparra gyakorolt hatásai térben és időben egyenetlenek, becslések óriási nemzetközi gazdasági hatást mutatnak: a -nemzetközi turisták érkezések 2020 első felében 65%-kal csökkentek az előző év azonos időszakához képest, a júniusi érkezések 91%-kal, ami mintegy 700 milliárd USD veszteséget jelentett (UNWTO, 2020B).

A COVID-19 okán kialakult helyzet jellege példátlan, körülményei és hatásai azt jelzik, hogy ez a válság nemcsak más, hanem mélyreható és hosszú távú változásokat okozhat az idegenforgalomban (Gössling et al., 2020).

Az új koronavírus tehát egy új kihívást is jelent a világ számára. Azért, hogy a különböző országok minimalizálni tudják a fertőzések számát, különböző korlátozásokat

vezettek be 2020 tavaszán, ezek jelentik a fő stratégiát a járvány visszaszorítására. A világgazdaság a második világháború óta nem tapasztalt ilyen mértékű változást, mint amelyet az utazási korlátozások és az otthonmaradás okozott. A világ népességének mintegy 90%-át érintő utazási tilalmak, a nyilvános összejövetelek és a közösségi megmozdulások korlátozása miatt a turizmus világszerte 2020 márciusában mondhatni megszűnt. (Gössling et al., 2020)

A járvány hatására a fogyasztói magatartás alapjaiban változott meg az egész világon. Szakdolgozatomban szeretnék felmérni, hogy milyen módon változott a COVID-19 hatására a turisztikai magatartás Kárpátalja lakosainak körében. Választásom azért esett erre a témára, mivel véleményem szerint nem csak globálisan okozott óriási változásokat az idegenforgalomban ez a világjárvány, hanem a szűkebb környezetünkben is nagymértékben befolyásolja mindannyiunk életét.

Dolgozatomban a COVID- 19 járvány jelenlegi hatásai mellett szeretnék választ kapni a járvány előtti turisztikai magatartásról és a jövőbeli tervekről, hogy azok egyfajta viszonyítási alapként szolgáljanak számunkra.

A feltárt ismeretek majd segítségül szolgálhatnak mind a turisztikai szakembereknek, a vendéglátásban tevékenykedőknek, a döntéshozóknak.

1. A TURIZMUSRA HATÓ KÖRNYEZETI TÉNYEZŐK NEGATÍV HATÁSAI

1.1 A hatások értelmezése, társadalmi és kulturális tényezők

A globális turizmusra hatással vannak a külső környezet eseményei és válságai, ezért a negatív események jelentősen megváltoztathatják az utazási magatartást (Michalkó, 2016).

Az idegenforgalom rendszere magába foglalja a turisztikai piacot, annak környezetét és a környezettel történő kölcsönhatását. A szakirodalomban egy adott hely turisztikai vonzerejét, és fejlődési lehetőségeit az idegenforgalmi szektor környezete határozza meg. A szektor környezeteként a társadalmi- kulturális, politikai, gazdasági, természeti és technológiai elemeket jelölik. Egyértelmű, hogy az előnyös környezeti tényezők élénkítik a turizmust, a negatív környezeti tényezők pedig lassítják a fejlődést. Általános tapasztalat, hogy a környezeti veszélyek, a hurrikánok, járványok visszatartják az utazókat a választott területtől. Az átlagos turisták inkább a veszélytelen utazásokat részesítik előnyben.

Napjaink országainak többsége demokratikus politikát folytat, biztosítottak az emberi szabadságjogok, rendelkezésre áll diszkrecionális jövedelem, a társadalomnak jelentős szabadideje van, melyet kitölthet korlátozások nélküli utazási lehetőségekkel (Kardos, 2011).

A 20. században létrejövő társadalmi rendek mind a modern turizmus kialakulásának fontos elemei. A fogyasztói társadalom gondoskodik róla, hogy a megszerzett jövedelem a fogyasztásba kerüljön bele, és ne felhalmozzák azt, a mobil- társadalomnak köszönhetően pedig egyre nagyobb lesz az igény a turizmusra.

Tehát a manapság oly jellemző demokrácia, mint államforma és piacgazdaság, mint gazdasági rend, magyarázatot ad a turizmusnak a társadalmi motivációból táplálkozó erős növekedésre (Fekete, 2006).

A társadalmi- kulturális környezet részét képezi a lakosság, illetve az idegenforgalomban dolgozó személyek, akik képviselik a fogadóközösséget. A politika határozza meg, hogy adott társadalom hogyan viselkedik fogadóközösségként. Hiszen máshogy viselkednek a diktatúrák és a polgári társadalmak egyénei. Ezen kívül a vallás, a történelmi fejlődés, az identitás tudat az, ami befolyásolja egy társadalom turizmussal kapcsolatos viszonyát.

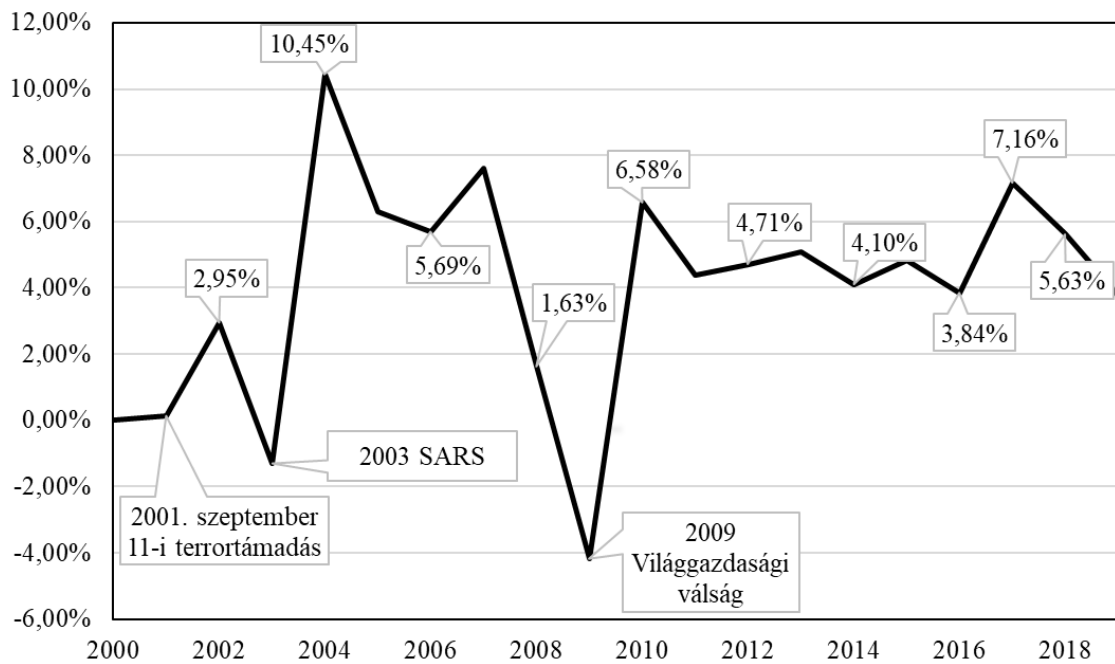
A társadalom tagjai körében érdemes figyelembe venni az értékek és normák változásait, a divatirányzatokat az utazásaikban, a szabadidő különböző eltöltési módjait. Egyaránt jelentkezik a kulturális sokszínűség a küldő és fogadó ország társadalmának beállítottságán is. Az utazók ismeretei, műveltségi szintje jelentősen befolyásolják a keresett utazás jellegét (Michalkó, 2016).

1.2 Gazdasági válságok

A turizmusbiztonságot megannyi módon érinthetjük, terrortámadások, járványok, természeti katasztrófák, mindezek mellett egy utazó számára fontos az anyagi biztonság megléte is.

Az 1930-as évek nagy gazdasági világválsága (Great Depression) óta, „csak” a 2008-as világgazdasági válság sújtotta nagy mértékben a turisztikai szektort. Ahogy a legtöbb iparág, úgy a vendéglátást és idegenforgalmat is számos kihívás elé állította a recesszió. Jelentős hanyatlást eredményezett a nemzetközi turizmus terén, azonban, mint oly sok mindenben, itt is megfigyelhető a régiónkénti eltérés (Ernszt et al., 2018).

A nemzetközi turistaérkezések számának százalékos változását szemléltető 1. ábrán láthatjuk, hogy vannak globális szinten jelentős, az utazási kedvet befolyásoló események. A legnagyobb sokkot- egészen napjainkig- a pénzügyi válság 2009-es tetőzése okozta, ekkor a 2008-ban még 935 millió éves nemzetközi turistaérkezés visszaesett 896 millióra, ami 4,2%-os csökkenést jelentett a turizmusiparban. 2010-ben azonban újra növekedés volt tapasztalható a szektorban, hiszen a válság előttinél is magasabb volt a nemzetközi turistaérkezések száma (956 millió fő).

1. ábra Nemzetközi turistaérkezések 2000-2018 (százalékos változása)

Forrás: *International tourism: Number of arrivals, 1995 to 2018, saját szerkesztés*

Azt, hogy a krízishelyzet után milyen gyorsan áll helyre a vendégforgalom függ a kiváltó októl is. A WTTC kutatásai szerint nem mindegy, hogy politikai zavargás, terrortámadás vagy természeti katasztrófa sújtja az adott térséget, hatásaik mérése meglehetősen nehéz, hiszen az általános biztonságra van jelentős befolyásuk és általában hosszú távon érezhető a változás. Kutatásaik azt mutatják, hogy a politikai zavargások viselik meg legnagyobb mértékben a desztinációt, viszont mindez függ attól, hogy helyiek vagy turisták ellen irányul-e támadás, hogy hol történik, az év melyik időszakában, milyen veszteség éri az infrastruktúrát és manapság a legfőbb szempont, hogy milyen mértékben „kapja fel” az eseményt a média (Lőrincz & Sulyok (szerk), 2017).

1.3 Terrortámadások, katonai konfliktusok

A turizmusbiztonság az elmúlt években felértékelődött, nagyobb szerepet kap a keresleti és kínálati oldalon egyaránt, a rendszeresen előforduló terrortámadások miatt. Az UNWTO 2015-ös felmérésében olvashatjuk, hogy a turistáknál a biztonság szerepel az első 3 utazást befolyásoló tényező között. A negatív események negatív következményekkel járnak, jelentős változásokat generálnak a fogyasztási szokásokban és magatartásban. Emiatt az idegenforgalomban

tevékenykedők tapasztalhatnak rövidebb- és hosszabbtávú hatásokat egy- egy ilyen negatív esemény után, hiszen az utazni vágyók bizalma megrendül (Marton et al., 2018).

Kutatások kimutatták, hogy bár az utazók igyekeznek nagyobb figyelmet fordítani az utazással kapcsolatos kockázatok elkerülésére, viszont az általuk megítélt veszély nem mindig azonos szintű a valós veszéllyel. A kockázat és a turisták biztonságérzete nem feltétlenül azonos mértékűek, ezért lehetséges olykor, hogy a turisták az indokoltnál nagyobb vagy kisebb rizikót tulajdonítanak az utazásnak (Cui et al., 2016).

A 9/11 néven ismert, 2001. szeptember 11-i New York-i terrorcselekményre nem csak a legtöbb áldozatot követelő, de a turizmus is nagyban befolyásoló eseményként tekintünk vissza. A biztonságpolitikai szakemberek szerint azok a bizonyos szeptember 11-i terrortámadások megváltoztatták a világot. Felismerték, hogy szigorításokat kell eszközölni, melyek mind az utasokra, mind a személyzetre érvényesek: a pilóta nem tartózkodhat soha egyedül a fülkéjében, meghatározott mennyiségű folyadékot vihetünk fel a gépre, a feljutás előtti „vetkőztetés”, a biztonsági kapuk megjelenése, mind az utasok érdekét szolgálja. Ezeket a szigorításokat ma már természetesnek vesszük egy- egy repülés alkalmával.

Bár a terrorcselekmény az Amerikai Egyesült államokban történt, számos más addig kedvelt célpont vonzerejét is csökkentette.

Az 1. ábrán megfigyelhető, hogy hogyan változtak a nemzetközi turistaérkezések a világon a szeptember 11-i terrortámadás következtében. 2000-ben 677 millió utazót regisztráltak, 2001-ben pedig ugyan növekedett, viszont alig érezhető 0,12%-os növekedésről számoltak be, ami 678 millió turistát jelentett. Tehát az előző évek rohamos növekedését tagadhatatlanul lelassította az esemény.

A példaként említett terrorista akción kívül persze a világ számos részén tapasztalhatóak konfliktusok – a politikai instabilitás, háborúk és terrorizmus okán –, ezek miatt a turisták is nagyobb figyelmet fordítanak az utazással kapcsolatos kockázatok megvizsgálására. Megfontoltabban döntenek egy- egy úti cél kiválasztása előtt (Bayramov & Agárdi, 2018).

A katonai konfliktusok száma évről- évre csak növekszik, 2019-ben 358 konfliktust figyelt meg a Heidelberg Institut for International Conflict Research kutatóintézet (2020), amelynek több, mint fele (196), volt erőszakkal járó konfliktus, ahol gyakran a turisták voltak a támadások célpontjai.

A katonai konfliktusok mindegyike befolyással van a turisták utazással kapcsolatos kockázatvállalására (Bayramov & Agárdi, 2018).

1.4 Természeti katasztrófák

Az idegenforgalom számára a legfontosabb elemek a víz, napfény, légkör, földfelszín, élővilág. A turizmus környezeti tényezői közül a természeti környezettel való függősége a legnagyobb (Kardos, 2011).

A turizmus érintettjei sokszor szembesülnek az éghajlat, a talaj, növény- és állatvilág nemkívánatos oldalával, hiszen egy váratlan időjárási helyzet és annak következménye (árvíz, cunami) negatívan hathat az adott térség turizmusára (Michalkó, 2016).

A természeti katasztrófák olyan hirtelen változások, amelyek lelassítják, vagy teljes egészében megállítják az adott területen működő idegenforgalmat, ennek a hatásnak a mértéke függ a katasztrófa jellegétől, típusától, illetve az adott hely alkalmazkodó képességétől is (Shondell, 2008).

Mint minden gazdasági tevékenységben, úgy az idegenforgalmi szektorban a turisztikai célpontok is kiszolgáltatottak a természeti katasztrófákkal szemben. Minél nagyobb egy területen a természeti katasztrófák előfordulása, annál jobban csökkennek a nemzetközi turistaérkezések. Mivel az átlagos turista az úti cél kiválasztásánál a pihenést részesíti előnyben, így, ha fenyegetettséget érez egy turisztikai célpont kapcsán, akkor más desztinációkat is számításba vesz, hogy maximálisan hasznosítani tudja az utazás alatt eltöltött idejét.

Mindezekből következik, hogy ha egy területet valamilyen természeti katasztrófa sújt, csökkennek a gazdasági bevételek, a turisták számának csökkenésével párhuzamosan, így a katasztrófából eredő károk csak tovább mélyülnek. Ezzel szemben a természeti katasztrófa hatása akkor is fennáll, ha nincs konkrét tragédia, viszont megvan az esélye. Tehát a turisták az utazási döntéseiket a lehetséges felmerülő kockázatok figyelembevételével hozzák meg.

Akadnak persze kirívó esetek is, mikor egy-egy természeti katasztrófából „győztesként” áll fel az azt elszenvedő régió, ilyen például Izland. 2010 tavaszán lépett működésbe az Eyjafjallajökull (külföldi turisták által E-16ként híresült, idegenek számára szinte kimondhatatlan) vulkán, melynek következtében sűrű hamu borította be a légteret megszüntetve ezzel az európai légiközlekedést. Az első kitörés még „turistabarát” volt, nem járt sok hamuval, új lehetőségeket teremtett az iparágnak. Az ezt követő kitörés azonban már jelentős károkat okozott a légiközlekedésben, illetve az izlandi utazások nagymértékű törléséhez is vezetett. Viszont az Izlandi Turisztikai Tanács marketingkampányával és a desztinációk közötti verseny kialakításának jóvoltából, ma már felmérések igazolják, hogy a vulkán kitörése hozzájárult az ország utáni érdeklődés növeléséhez és elérte, hogy Izland közkedvelt úticéllá váljon (Baranyai, 2020).

A témával kapcsolatos kutatások nagyrésze a természeti katasztrófák okozta gazdasági visszaesések kezelésre, illetve a katasztrófakockázatok csökkentésére összpontosítottak. A katasztrófát követően a biztonság és a desztinációról alkotott közvélemény helyreállítása kulcsfontosságú ahhoz, hogy ösztönözze a potenciális turistákat az utazásra, ezzel segítve az érintett terület gazdasági helyreállítását. Az utazók megnyugtatása mellett a katasztrófa sújtotta térség turisztika szakembereinek megfelelő magatartása és kockázatkezelési stratégiáinak megléte elengedhetetlen a hatékony katasztrófaelhárítás szempontjából (WTTC, 2018).

1.5 Járványok

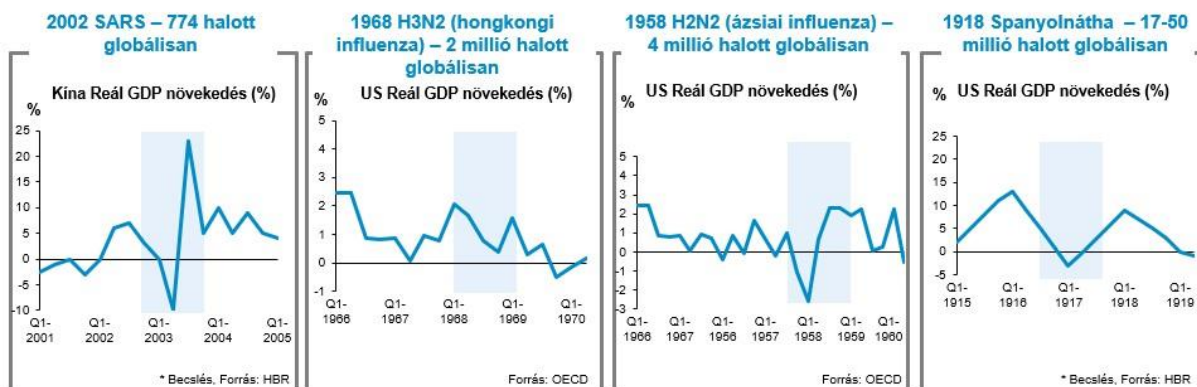
A HBR (Harvard Business Review) 2020-as kiadványa arra mutat rá, hogy a járványok (például a 2002-es SARS, az 1968-as hongkongi influenza, vagy az 1958-as ázsiai influenza) kitörése általában rövid távú hatást fejt ki a turizmusra, és gyorsan visszatér a forgalom az eredeti szintre.

2001-ben, több, mint 30 év után újra megjelent a száj- és körömfájás járvány az Egyesült Királyságban. A járványhelyzet 8,5 milliárd angol fontnyi veszteséget jelentett az angol turizmusnak.

Olyan váratlanul érte az iparágat az esemény, hogy nem tudtak megfelelő módon reagálni sem helyi, sem nemzeti szinten. Eltérő és hiányos adatokat közöltek a különböző szervek, így az Egyesült Királyság területére érkező turisták egészségügyi kockázatot vállaltak utazásuk során. A helytelen tájékoztatás következtében a látványosságok, vonzerők bezárásával a turisták anyagi károkat szenvedtek, és negatív benyomás alakult ki bennük az élményszerzés elmaradásának okán.

Az Angol Turizmus Tanács és a Brit Turisztika Szövetség több millió fontot investált a turizmus fellendítésére, ennek ellenére a vírus teljes megszűnéséig nem volt tapasztalható pozitív változás az idegenforgalomban (Marton et al., 2018).

Az 1. ábrán megfigyelhető, hogy hogyan változtak a nemzetközi turistaérkezések a világon a 2003-as SARS járvány idején. A 2001-ben történt terrortámadás után épp éledező turizmus ismét visszaesést mutatott. 2003-ban az előző évi turistaérkezésekhez képest 1,34%os csökkenést mértek. A SARS járvány gazdasági hatásai főleg Kínában és Hongkongban voltak számottevőek.

2. ábra Korábbi járványok GDP hatása
forrás: Harvard Business Review, 2020

A 2. ábrán látható, hogy számottevő volt a visszaesés Kína GDP-jét vizsgálva, különös tekintettel 2003 2. negyedévére. A turizmusban mintegy 90%-os visszaesés volt tapasztalható, de érintett volt a közlekedés, az ipar, valamint a mezőgazdaság is. (Gulyás és Nguyen, 2020)

A kínai kormány első körben a járvány megfékezésére helyezte a hangsúlyt, biztonsági intézkedések sorát vezették be az országban, melyek az idegenforgalmat is érintették. Ahogy sikerült a járványt megfékezni, úgy az intézkedések egy része a turizmus fellendítését szolgálta. Adókedvezményeket vezettek be, optimális feltételeket alakítottak ki az iparág újbóli megerősítése érdekében, ezen felül 2003 végétől határozottan célozták marketingkampányokon keresztül Németországot és az Egyesült Államokat. Mindezeknek köszönhetően az ország GDP-je és a nemzetközi turistaérkezések száma 2004-ben újra növekvő tendenciát mutatott (Baranyai, 2020).

1.5.1. A COVID-19 járvány hatásai a világ turizmusára

A koronavírus először a kínai Vuhanban észlelték és azonosították, 2019. december végén jelentették a WHO Kínai Országos irodájában. A betegség gyorsan elterjedt a régióban, azonban a világ vezetői nagyrészt figyelmen kívül hagyták. Egészen addig, amíg a nemzetközi légi közlekedés már minden kontinensre „szállította” a vírust.

2020. március 11-én az Egészségügyi Világszervezet világjárvánnyá nyilvánította a COVID-19 elnevezésű pandémiát. A fertőzés mértéke rohamosan felgyorsult, egy hónappal később pedig már több, mint 2 millió esetet regisztráltak. Az esetek valós száma azonban

ismeretlen, hiszen a legtöbb országban korlátozott számú tesztet végeznek (Gössling et al., 2020).

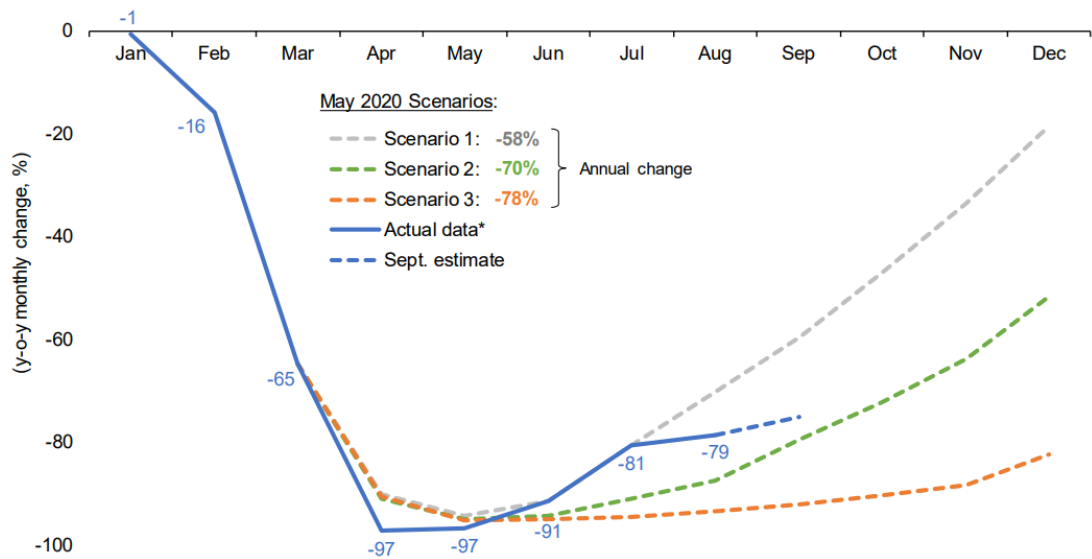
Az egészségügyben okozott számos hatása mellett, több ágazatban is érezhetőek változások a járványhelyzet kihirdetése óta. Erős visszaesés tapasztalható a termelésben, nehézségek logisztikában és a turizmusban is egyaránt. A járvány terjedésének megfékezésére létrehozott korlátozások befolyásolják a mindennapi megszokott munkavégzést, melyek a vállalatokra és magánszemélyekre is közvetlen hatást gyakorolnak. Felmérni, hogy milyen következményeket okoz a világjárvány ezekben a szektorokban akár lokális, akár globális szinten majdhogynem lehetetlen, hiszen rengeteg a bizonytalan tényező.

Ahogy megtörtént a nemzetközi, regionális és helyi utazási korlátozások bevezetése, a hatás azonnal érezhetővé vált az idegenforgalomban. Ideértve a nemzetközi és belföldi utazásokat, szálláshelyek, éttermek, kávézók vendégforgalmát, rendezvények, fesztiválok, találkozók vagy nagyobb sportesemények elhalasztását, vagy eltörlését.

A nemzetközi turistaérkezések 70%-ot zuhantak az év első 8 hónapjában, az előző év azonos időszakához képest az utazási korlátozások, illetve számos határ teljes lezárása következtében (3. ábra).

A diagramról jól leolvasható, hogy az év turisztikailag két legfontosabb hónapjában, júliusban 81, augusztusban pedig 79%-os volt a turistaérkezések csökkenése. Számokban ez azt jelent, hogy a 2020-as év januárja és augusztusa között 700 millióval kevesebb turistaérkezést regisztráltak, és ez 730 millió dollár veszteséget jelent az idegenforgalomban. Az előzőekben részletezett 2009-es világgazdasági válság turizmusra gyakorolt hatásainak ez a nyolcszorosa.

Előzetes számítások alapján 2021 harmadik negyedévére prognosztizálják a turizmus újbóli fellendülését, de a 2019-es világjárvány előtti mutatókat legjobb esetben is csak 2023-ra sikerülhet visszaállítani. (UNWTO, 2020A).

3. ábra Nemzetközi turistaérkezések 2020-ban és a lehetséges forgatókönyvek.

forrás: UNWTO, 2020A

1.6 Válságkezelés a turizmusbán

Az eddigiekben kifejtett, legtöbbször váratlanul lesújtó természeti katasztrófák, katonai támadások, járványok olyan mértékű veszteséget okoznak az érintett desztinációknak, hogy mára már alapkövetelménynek számít a turisztikai szervezetek válsághelyzetre való stratégiai felkészültsége.

A negatív események következtében visszaesik az adott desztinációra érkező turisták mennyisége, jelentősen csökken az utazási motiváció, ez alól egyedül a katasztrófaturizmus résztvevői képezik a kivételt. A válságmenedzsment feladata a válsághelyzetekre történő gyors és hatékony reagálás.

Minden desztinációnak rendelkeznie kell válságkezelési tervvel, ez gyakorlatilag arra vonatkozik, hogy mi a teendő egy esetleges katasztrófa bekövetkeztével. Minden válság egyedi, tehát nem létezik egységes recept a megoldásukra, a válságkezelési tervnek rugalmasnak és a lehető legrészletesebbnek kell lennie, tehát tartalmaznia kell a válság típusától független tényezőket is. A megfelelő szempontok betartásával a desztinációnak a válsághelyzet megszűnése után, megfelelő promóciós kampányok segítségével sikerülhet elérni, hogy a turisták ismét megjelenjenek a területen (Panyor et al., 2011).

2003-ban az Ausztrál fővárosi területen bozóttüzek keletkeztek egy vihar következtében. A bozóttűz olyan méreteket öltött, hogy nemzeti parkokban, természetvédelmi

területeken és az infrastruktúrában is súlyos, vagy akár végzetes pusztítást okozott. Válságkezelési terv hiányában az Ausztrál Fővárosi Turizmus Társaság kezdett hozzá a helyzet felméréséhez kérdőívek és mélyinterjúk segítségével, megpróbálták feltárni a tűzvész turizmusra gyakorolt hatását. A média olyan negatív formában mutatta be a térséget, hogy drasztikusan csökkentek a turistaérkezések, így minél előbb megoldást kellett találni a helyzet kezelésére.

Gyorsan reagálva a tűzvész okozta károkra, azok enyhítéséért az Ausztrál Fővárosi Turizmus Társaság intenzív marketingkampányba kezdett. A TV-s kampányban Jimmy Barnes „This heart’s still going strong” számát játszották, ami egyébként a kampány szövege is volt. Ezzel szerették volna éreztetni, hogy az éltet nem állt meg a fővárosi területen. A helyreállító kampány megtette a hatását, és a turisztikai terület sikeresen visszatért a válság előtti állapotba (Marton et al., 2018).

Napjaink turizmusa a koronavírus járvány következtében az egyik legsúlyosabban érintett iparág. A Turisztikai Világszervezet a korlátozások bevezetése és az előzetes statisztikák alapján mért ágazatbéli csökkenésre válaszul elkészítette a saját válságkezelési tervének kidolgozásához. 3 fő kulcsterületet jelöltek meg: a válság kezelése és hatásának enyhítése, helyreállítás felgyorsítása és felkészülés a holnapra. Ezekkel a lépésekkel nem csak az iparág helyreállítását kívánják megcélozni, de a fenntarthatóbb működés elérését is.

Ezen kívül számos módszerrel próbálják Európán belül csökkenteni a járványhelyzet okozta gazdasági csökkenést:

- az Európai Fördőszövetség (ESPA) szeretné, ha a járvány után a 60 év felettiak között fejenként 1000 eurós kupont osztanának ki, amelyet évig lehetne felhasználni,
- az Európai Bizottság ajánlásában az utazóknak jogukban áll választani az elmaradt utazásuk esetén készpénzes visszafizetés és utazási utalvány közül,
- az EU biztosít a válságban érintett vállalkozásoknak úgynevezett likviditási támogatást,
- Franciaországban az állam egyelőre átvállalja a turizmusban kényszer-szabadságon lévő munkavállalók fizetésének fedezetét,
- Olaszországban a gyermekes családoknak 500 eurós nyaralásra felhasználható vouchert biztosítanak,
- számos országban lehetőség van a korábbi hitelek fizetésének meghatározott idejű felfüggesztésére, illetve állami garanciával áthidaló kölcsönöket is nyújtanak (Országgyűlés hivatala, 2020).

2. UKRAJNA TURIZMUSÁRA HATÓ NEGATÍV TÉNYEZŐK BEMUTATÁSA

A turisztikai ipar mostanáig stabil gazdasági növekedést biztosított az egész világon. Ugyanakkor az ukrán turisztikai ipar egy ideje nehéz időket él át.

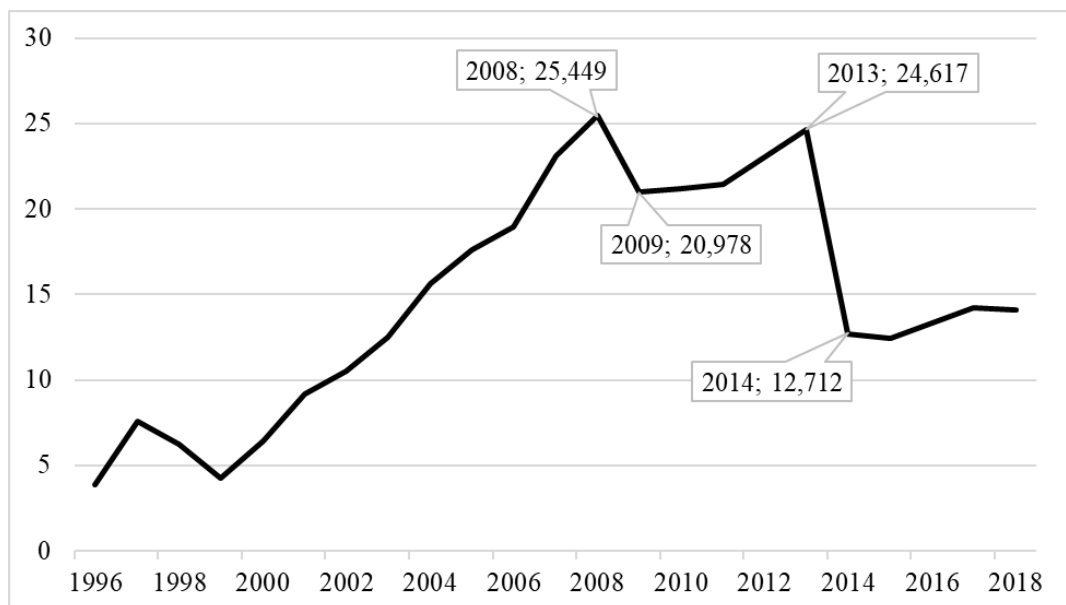
A WTTC 2019 Idegenforgalmi és Utazási Tanácsának adatai szerint az idegenforgalmi ipar hozzájárulása a világ GDP-hez több mint 10%. A bolygón minden 10 munkahelyből 1 az idegenforgalmi ágazathoz tartozik. Az idegenforgalom fejlődése minden ország, köztük Ukrajna számára is előnyökkel jár: deviza beáramlás, ezáltal a háztartások jövedelmének növekedése; a nemzeti GNP növekedése; a költségvetés feltöltése, új munkahelyek létrehozása, a lakosság foglalkoztatásának növelése; a tőke vonzása, ideértve a külföldi tőkét is.

Ukrajna GDP-hez való közvetlen hozzájárulása szempontjából az idegenforgalmi ipar csak Ukrajna GDP-nek 5,9% -át teszi ki. Ennek a helyzetnek számos oka van. Az ország keleti részén zajló katonai konfliktusok, a politikai bizonytalanság, a korrupció és az infláció mértékének fokozódása miatt romlott Ukrajna megítélése, mint turisztikai desztináció.

Az ukrán turisztikai ipar fejlettségi szintjét és hozzájárulását a GDP szerkezetéhez közvetlenül az ukrán turisztikai vállalkozások pénzügyi és gazdasági helyzete befolyásolja, amelyek leginkább a külföldi és a belföldi turisták turisztikai áramlásának dinamikájától függenek. Az utazási társaságokat hátráltatják az új, kedvezőtlen törvények bevezetése, az egyre növekvő adóterhelések, a külföldi turisták beáramlásának a politikai helyzet miatt bekövetkező csökkenése és az „Ukrajna, mint úticél” világkép romlása (Sofiichuk, 2018).

A 4. ábrán megfigyelhető a nemzetközi turistaérkezések száma 1995 és 2018 közötti időszakban. Jól látható a beutazó turisták számán, hogy a 90-es években még gyerekcipőben járó Ukrajna elsődleges célja a politikai- gazdasági- és ideológiaikeret kialakítása volt, ez természetesen a turizmust is érintette, amely addig a központi Szovjet rendszernek volt alárendelve. A rendszerváltás komoly kihívás elé állította az országot, megváltoztak az utazások motivációi, illetve alig negyedére visszaesett az Ukrajnába érkező turisták száma.

Komolyabb áttörés a turizmusban az ezredforduló során mutatkozott és növekedését megállítani csak a 2009-es gazdasági válság tudta, mely következtében az ország elesett a beutazó turisták mintegy 20%-ától (Berghauer, 2012).

4. ábra Nemzetközi turistaérkezések (millió) (Ukrajna, 1995-2018)

Forrás: *International tourism: Number of arrivals, 1995 to 2018, saját szerkesztés*

Az ország alig, hogy „lábra állt” a gazdasági válság okozta sokkból, 2013. novemberében a Janukovics kormány visszalépett az Európa Unió (euro- atlanti integráció) társulási szerződéstől, mely tüntetésekhez, kormányváltáshoz vezetett. A helyzet fokozódott, amikor 2014 márciusában Oroszország annektálta a Krím félszigetet, illetve Donyeck és Luhanszk is függetlenedési törekvéseket mutatott és a helyi szeparatisták és kormányerők intenzív katonai harcra kezdtek. A konfliktus azóta is tart (Sass, 2020).

A politikai-katonai események nagy megrázkódtatást okoztak Ukrajna és különösen az idegenforgalom számára. 2015-ben a GDP 14%-ot csökkent az előző félévhez képest, az ukrán utazási irodák által kiszolgált külföldi turisták száma pedig mintegy 92%-kal zuhant (Ivanov et al., 2016).

Ukrajna turizmusának a több éve húzódó katonai konfliktus mellett jelenleg a COVID-19 járvány okozta hatások kezelésével is számolnia kell. Ez meglehetősen váratlanul érte az addig is nehéz helyzetben lévő iparágat.

A COVID-19 terjedésének megakadályozását célzó nemzeti korlátozó intézkedések a következők voltak az országban:

- március 11-én az Egészségügyi Világszervezet (WHO) koronavírus-járványt jelentett be. Ezen a napon az ukrán miniszteri kabinet úgy döntött, hogy karantént vezet be Ukrajnában március 12-től április 3-ig, majd meghosszabbította áprilisig 24-ig. Különös

tekintettel voltak az oktatási intézmények bezárására, illetve töröltek minden tömeges rendezvényt az országban;

- március 15-én Lengyelország és Ukrajna bezárta határait a külföldiek előtt;
- március 16-án az ukrán miniszteri tanács úgy döntött, hogy felfüggeszti a légi, vasúti, és buszjáratokat a városok és régiók között Ukrajnában;
- március 17-én az Ukrán Legfelsőbb Tanács (Verhovna Rada) törvényt fogadott el a koronavírus betegség terjedésének megakadályozásáról;
- március 18-án az Ukrán vasúttársaság (Ukrzaliznytsia) törölte összes járatát, így egy időre megszűnt a hivatalos utasforgalom Ukrajnában.

Ukrajnában a koronavírus okozta gazdasági veszteség a turisztikai szektor minden elemét érintette. 2020 március elején az addig nyüzsgő turisztikai központok működése leállt, néhány nappal a határzár, a járatok törlése előtt gyakorlatilag az összes turista elhagyta az országot (Rutynskyi & Kushniruk, 2020).

2.1 Kárpátalja turizmusára ható negatív tényezők

Kárpátalja turizmusát, turisztikai erőforrásait tekintve jelentős turisztikai potenciállal rendelkező megye Ukrajnában, nemhiába ismerjük sokan a „Kárpátok Svájcának”. A megye turisztikai erőforrásai, a történelmi- kulturális és természeti értékei mind az idegenforgalom fejlődését teszik lehetővé (Berghauer, 2012).

A már említett ukrán- orosz konfliktus azonban kihatással volt Kárpátalja idegenforgalmára is. A 2013 utáni időszakban a belföldi turisták részben, a külföldi turisták pedig teljes egészében elmaradtak Kárpátaljáról. (Berghauer & Sass (szerk.), 2019).

A turisztikai szolgáltatások fejlődésének negatív tényezői Kárpátalján a következők: a nemzetközi kapcsolatok feszültsége, a politika instabilitása és a gazdaság zártsága, a gazdaság stagnálása és a lakosság jólétének csökkenése, rendezetlen turisztikai erőforrások, a turisztikai ipar fejletlensége, alacsony jövedelem és a szabadidő hiánya, környezetszennyezés és környezeti veszélyek, szakképzett munkaerő hiánya, a turizmus szerepének alábecsülése, az idegenforgalmi ipar fejlesztésébe való befektetés tényleges ösztönzőinek hiánya.

3. KUTATÁSI MÓDSZEREK

3.1 Kutatás módszertana

A tanulmány kivitelezése során primer és szekunder kutatási módszereket alkalmaztunk. A szekunder módszerek közé tartozik a szakirodalom elemzése, a meglévő, a témához kapcsolódó írások tanulmányozása. A téma aktualitásának köszönhetően a felhasználható irodalomban kénytelenek vagyunk a jelenlegihez hasonló, turizmust érintő válságok, járványok egykori hatásait kiindulópontnak venni, illetve a feldolgozott szakirodalom egy része tudományos folyóiratokban megjelent tanulmányokon alapszik.

A turizmusra ható negatív környezeti tényezők szakirodalmi áttekintése után történt a primer kutatás elvégzése a kárpátaljai lakosság körében, utazási szokásaikkal kapcsolatban. A kutatás kivitelezéséhez egy 55 kérdésből álló, magyar és ukrán nyelvű online kérdőívet állítottunk össze. A kérdőívben szereplő kérdések többsége zárt típusú, bizonyos esetekben azonban nyílt kérdéstípust alkalmaztunk. (1. sz. melléklet)

A kérdőív létrehozásához a Google űrlapok internetes oldalt használtuk. A kérdőív kitöltését 2020 december – 2021 február közötti időszakban folytattuk le, oly módon, hogy a kérdőívek linkjeit közösségi oldalakon és különböző kárpátaljai érdekeltségű közösségi csoportokban osztottunk meg. Az elektronikus kérdőívezés módszerét azért választottuk, hogy a lehető legtöbb adatot tudjuk begyűjteni a lehető legszélesebb társadalmi és földrajzi körökben Kárpátalja területén belül. Az online kérdőív további előnye, hogy a válaszadók az anonimitásnak köszönhetően vélhetőbben nyitottabbak és őszintébbek lesznek, valamint a kérdőívezés nem jár egészségügyi kockázattal sem a kérdezőre, sem a kitöltőre nézve.

A vizsgálat célcsoportját Kárpátalja teljes felnőtt (18 év feletti) lakossága képezi, nemre, végzettségre vagy bármilyen más szociológiai jellemzőre való tekintet nélkül. Már a kutatás megkezdése előtt nyilvánvalóvá vált számunkra, hogy lehetetlen a közösség minden tagját elérni, így a minél nagyobb számú mintavételre törekedtünk. A vizsgálat során a Közösség- és Területfejlesztési Minisztérium által 2020-ban kijelölt új kárpátaljai járásrendszert vettük figyelembe, törekedve arra, hogy minden járásból rendelkezünk adatközlőkkel és feldolgozható adatokkal.

A kérdőív négy részből tevődik össze. Az első szakaszban az adatközlők szocio-demográfiai jellemzőire kérdezzük rá (9 kérdés). Bár kutatásunk során nem meghatározott,

irányított kvótákkal gyűjtjük az adatokat, azonban az elemzés szempontjából hasznosak ezek az információk.

A második szakaszban az utazási szokásokat vizsgáljuk, miközben a harmadikban nagy hangsúlyt fordítunk az utazási szokások és a COVID-19 hatásainak összefüggéseire, a létrejövő változások megismerésére. Megvizsgáljuk a COVID-19 járvány előtti utazási szokások mellett a korlátozások következtében megváltozott járványhelyzet alatti utazásokat, és felteszünk a jövőre vonatkozó kérdéseket is. A két szakaszban összesen 34 kérdéssel dolgozunk.

A negyedik szakaszban 12 kérdés segítségével vizsgáljuk a vendéglátó egységek látogatása során esetlegesen felmerülő változásokat, itt is kitérünk a járványhelyzet előtti időkre, illetve külön az utazások alatt igénybe vett vendéglátóhelyekre is szánunk kérdéseket.

3.2 Adatelemzés módszere

Kutatásunk adatgyűjtő eszköze a fent említett Google űrlapok oldalon létrehozott kérdőív volt. Mivel jelen esetben 2 online kérdőívben is gyűjtöttük az adatokat, így a Microsoft Excel táblázatkezelő programot használtuk az összesítéshez, illetve a kiértékeléshez. Az összesített adatokból az átláthatóság kedvéért számos típusú diagram, kimutatás készült.

4. KUTATÁSI EREDMÉNYEK BEMUTATÁSA

4.1 Általános adatok

A szociodemográfiai adatok (1. táblázat) bemutatása előtt le kell szögeznünk, hogy az online kérdőívezés sajátosságából fakadóan a lakossági minta nem tükrözi reprezentatívan Kárpátalja lakosságának alapadatait, s ugyan ez jellemző a területi megoszlásra is.

1. táblázat

A válaszadók alapadatainak megoszlása

Jellemzők	Magyar nyelvű válaszadók	Ukrán nyelvű válaszadók	Összesen	
Nem	Nő	184	36	220
	Férfi	66	14	80
Életkor	18-20	86	16	102
	21-30	82	18	100
	31-40	41	8	49
	41-50	27	8	35
	51-60	9	0	9
	60 év fölött	5	0	5
Végzettség	Általános iskola	7	0	7
	Középiskola/ gimnázium/ liceum	83	17	100
	Szakmunkásképző/ technikum/koledzs/ szakgimnázium	58	7	65
	Főiskola/ egyetem	97	25	122
	PhD	5	1	6
Családi állapot	Egyedülálló	87	18	105
	Párkapcsolatban	64	14	78
	Élettársi kapcsolatban él	6	1	7
	Házass	88	15	103
	Elvált	3	1	4
	Özvegy	2	1	3
Foglalkozás	Diák	110	21	131
	Vállalkozó	25	6	31
	Szellemi alkalmazott	82	17	99
	Fizikai alkalmazott	17	4	21
	Nyugdíjas	2	0	2
	Munkanélküli	14	2	16
Jövedelem	Átlagon aluli	36	12	48
	Átlagos	126	18	144
	Átlagon felüli	32	5	37
	Nem nyilatkozott	56	15	71

Forrás: Saját szerkesztés

Az 55 kérdésből álló online kérdőívet 300 személy töltötte ki, melyből 250 magyar nyelven, 50 pedig ukrán nyelven érkezett be. Az adatokat néhány kivételtől eltekintve, feltűnően különböző eredményen kívül mindenhol együttesen kezeljük.

A válaszadók alapadatait elemezve elmondhatjuk, hogy a kérdőív kitöltőinek több, mint fele nő (70%), életkorukat tekintve pedig főleg a 18 és 30 év közötti korosztály képviselteti magát (67%), majd ezt követik a 31-40 év közöttiek (16%). Ennek oka, hogy a válaszolási hajlandóságot és az elérhetőséget tekintve az említett (nemi és életkor szerinti) csoportok tekinthetők a legaktívabbnak.

A válaszadók végzettségüket tekintve főleg a középiskola / gimnázium / líceum és a főiskola / egyetem között oszlanak meg, a két kategóriában összességében a válaszadók közel 75%-a. A kitöltők többsége párkapcsolatban élő vagy már házas, családos ember (60%), emellett kiemelkedik a mintegy 35% egyedülálló válaszadó.

A foglalkozás tekintetében a felmérésnél a diákok (43%), valamint a szellemi alkalmazottak (33%) aránya a meghatározó. Ezen kívül a kitöltők 21%-a fizikai alkalmazott, 11%-a vállalkozó, de munkanélküli (5%) és nyugdíjas adatközlő is kitöltötte a kérdőívet. Jövedelem szempontjából a legtöbb (48%) válaszadó átlagosnak ítélte meg havi keresetét. Ezen kívül az adatközlők hasonló arányban gondolják jövedelmüket átlagon alulinak (16%) és átlagon felülinek (12%), s közel hasonló arányban voltak azok, akik erre a kérdésre inkább nem válaszoltak (24 %).

Az ukrán és a magyar nyelvű kérdőívet kitöltő adatközlők területi megoszlása szempontjából a Közösség- és Területfejlesztési Minisztérium által 2020-ban elfogadott új kárpátaljai járásrendszert vettük figyelembe. Ennek megfelelően elmondhatjuk, hogy Kárpátalja mind a 6 járását sikerült elérnünk a felméréssel, bár arányuk nem azonos súllyal jelenik meg a mintában (2. táblázat, 5. ábra). Az adatközlők területi megoszlása a Beregszászi járás dominanciáját mutatja, ugyanis a válaszadók több mint fele (57%) ebből a járásból került ki. Ezt követik az Ungvári (28%) és Munkácsi (8%), valamint jóval lemaradva a Técsői (3%), a Huszi (2%) és a Rahói (1%) járások. Ez annak tudható be, hogy a magyar lakosság főként a Beregszászi járásban összességében, s a kitöltés során a magyar közösség által lakott területeket könnyebben tudtuk elérni.

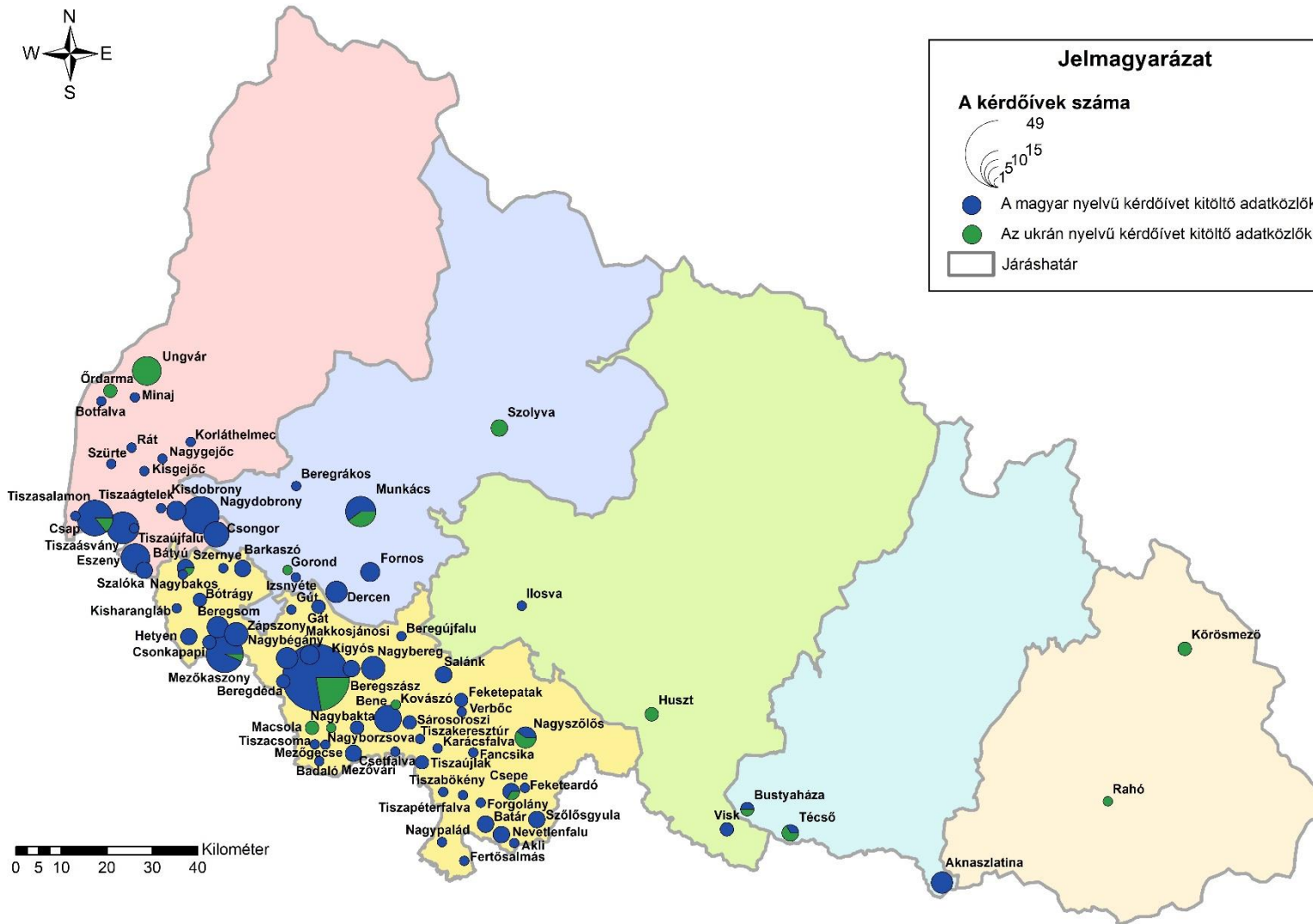
2. táblázat

A válaszadók járásonkénti megoszlása

A lakóhely szerinti járás neve	Magyar nyelvű kitöltők	Ukrán nyelvű kitöltők	Összesen
Beregszászi	151	21	172
Huszti	3	2	5
Munkácsi	17	8	25
Rahói	0	3	3
Técsői	7	3	10
Ungvári	72	13	85

Forrás: Saját szerkesztés

5. ábra A kitöltött kérdőívek számának és nyelvének területi megoszlása

Forrás: saját adatbázis, saját szerkesztés

4.2 A COVID-19 járvány hatásai

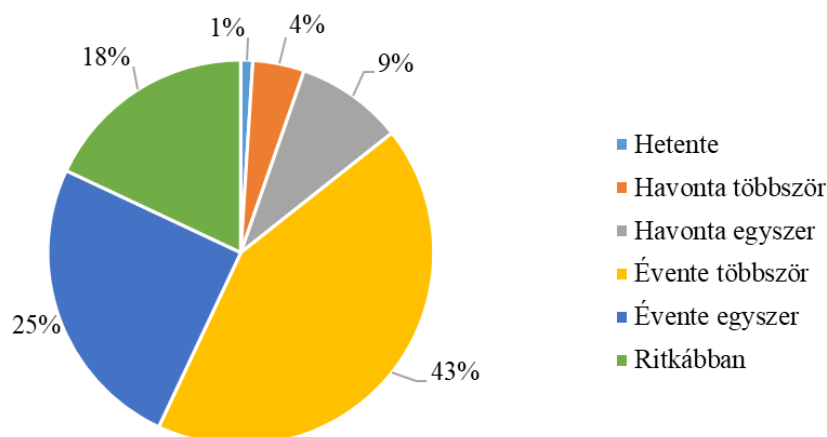
Az első állami intézkedések a koronavírus megfékezésével kapcsolatban, ahogy már fentebb említettük, 2020 márciusában kezdődtek, felmérésünkben 2020 decemberétől 2021 februárjáig gyűjtöttük az adatokat, így egy nagyobb periódusból tudtak nekünk adatokat közölni a válaszadók.

Az említett időszakban a 300 adatközlő 85%-a részben vagy teljesen otthonról dolgozott/tanult, 10%-nak pedig ideiglenesen megszűnt a munkahelye a koronavírus hatására. Ettől függetlenül a többségnek nem változott meg az utazásra fordítható jövedelme (45%), sem az utazásra fordítható szabadideje (40%). A válaszadók 32%-a tapasztalt csökkenést az utazásra fordítható jövedelme tekintetében, s csupán 4%-uknál növekedett az erre fordítható bevétele, 19% pedig nem szeretett volna erről nyilatkozni. Az utazásra fordítható szabadidőt tekintve 27% észlelt növekedést, 17% csökkenést, míg voltak olyanok (16%), akik nem tudták eldönteni, hogy változott-e ez a karantént követően.

4.2.1 Utazási szokások a járvány előtt

A felmérésben egyszerre vizsgáltuk meg a járvány előtti és a járvány következtében létrejövő utazási szokásokat. Első körben arra kerestük a válaszokat, hogy a járvány előtt milyen gyakran, mennyi ideig, mikor és hová utazott a kárpátaljai lakosság. Emellett fontosnak találtuk megkérdezni, hogy kikkel utaztak, ki szervezi az utazásaikat, milyen közlekedési eszközöket használnak, illetve, hogy milyen tényezők befolyásolják egy-egy úti cél kiválasztását.

Az 6. ábrán szemléltetjük, hogy a járvány előtt milyen gyakran utaztak válaszadóink egy évben, turisztikai céllal. Az adatközlők 43%-a évente többször, és 25%-uk is évente legalább egyszer utazott. Ezt követik azok, akik ennél ritkábban tudnak turisztikai jellegű utazásokat megejteni, ez a válaszadók 18%-át jelenti, viszont voltak, akiknek havonta (9%), sőt akár havonta többször (4%) is lehetőségük van turisztikai célú utazásokra.

6. ábra A járvány előtt átlagosan milyen gyakran utazott egy évben turisztikai céllal?

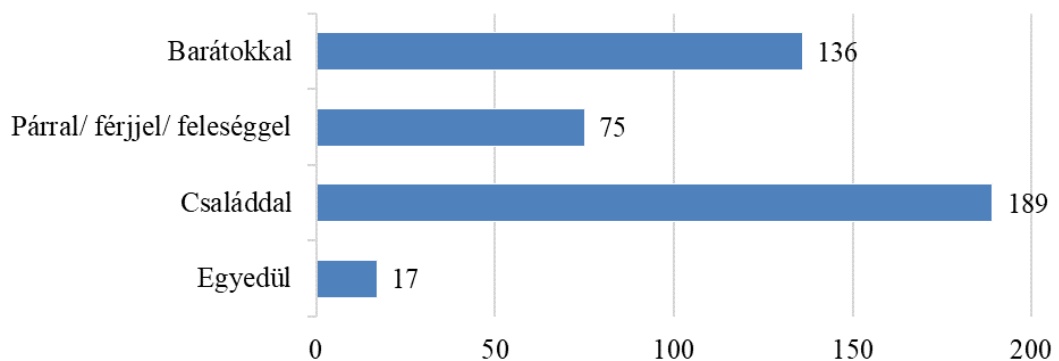
Forrás: Saját szerkesztés

Az, hogy ezek az utazások hány napot foglalnak magukba eltérő az ukrán, illetve magyar válaszadók között. Míg a magyar válaszadók átlagosan 15 napot töltenek évente utazással (nyaralás, kirándulás), addig az ukrán válaszadók körében ez a szám majdnem eléri a 22-t. Abban a többség egyetért, hogy ezeket a turisztikai célú utazásokat nyáron a legjobb kivitelezni, 271 személy mondta, hogy ekkor utazott a leggyakrabban a járvány előtt. A kérdésnél több választásos lehetőséget biztosítottunk, de így is magasan a nyári hónapok emelkedtek ki. A másik három évszak szinte teljesen arányosan oszlott meg, fej-fej mellett a tavasz (48) és az ősz (44), a tél 37 jelöléssel az utolsó lett.

Ahogy az utazással töltött napok száma, úgy a célországok arányai is eltérőek voltak az ukrán és a magyar nyelvű válaszadók körében. A magyar válaszadók 58%-a a járvány előtt külföldre való utazásakor Magyarországot látogatta meg, ez igaz az ukrán nyelvű kitöltőkre is, akiknek a fele szintén ezt az országot választotta úticélul. Második leggyakrabban említett ország mindkét fél esetében Szlovákia volt, ám míg a magyar válaszadóknál ez 13%-ot jelent, addig az ukrán válaszadók 25%-a utazott az említett országba. Ezek után a két fél célországai eltérő képet mutatnak. Amíg a magyar válaszadók Romániát (12%), Ausztriát (6%), Csehországot (6%) és Olaszországot (5%) látogatták meg a járvány előtt, addig az ukrán válaszadók Lengyelországot (8%), Németországot (7%) és szintén Csehországot (11%).

A 7. ábra világosan szemlélteti számunkra, hogy a válaszadók családjukkal (189 jelölés) és barátaikkal (136- jelölés) utaznak leginkább. Ennél a kérdésnél is megadtuk a több választás lehetőségét, így átfedések figyelhetőek meg. Ezeket az utazásokat az emberek 34%-a saját maguk vagy esetleg egyik családtagjuk (24%) tervezi meg, de vannak esetek, amikor egy közeli barát/ rokon (16%), vagy iskola/munkahely (14%) szervezi a kiruccanást. Itt is, ahogy már az

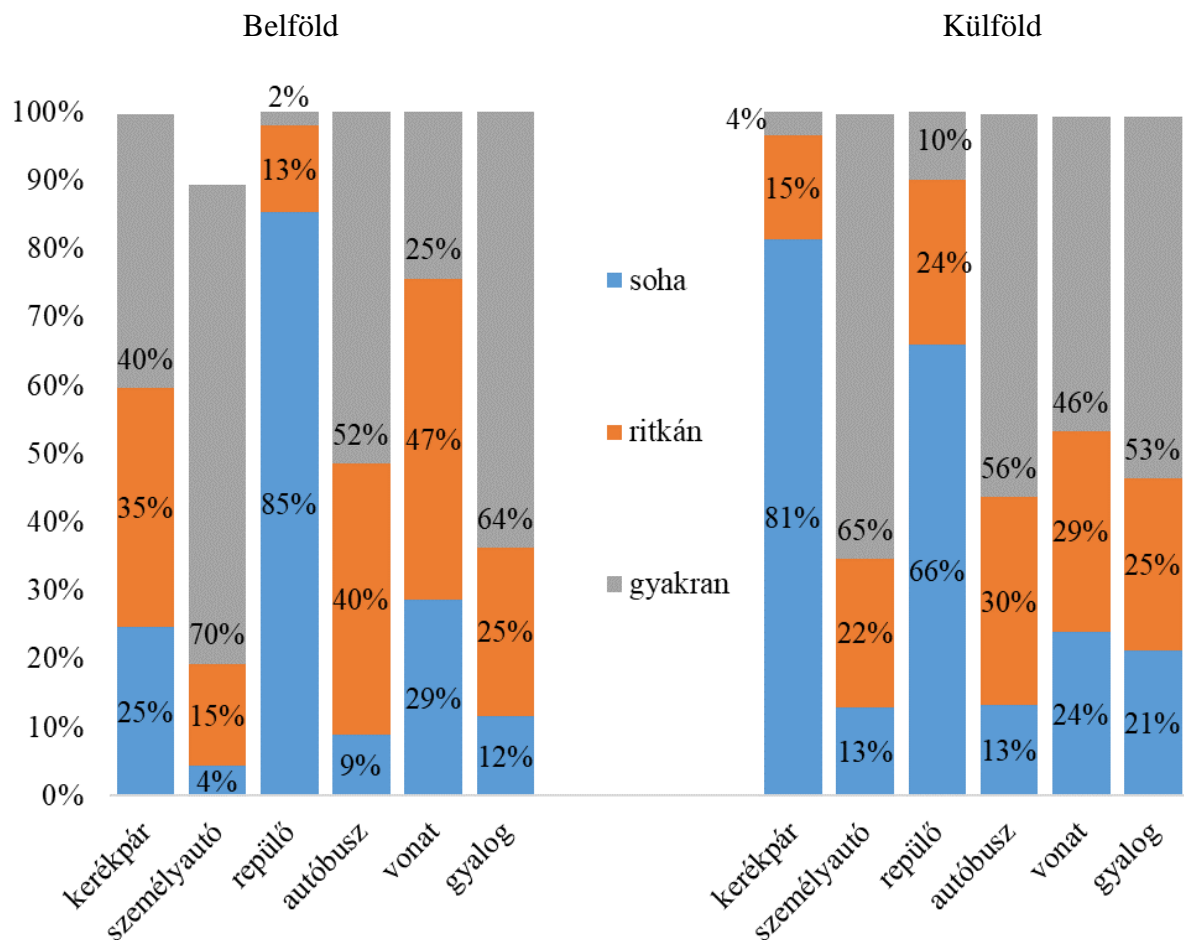
előbbieken, megadtuk a több választás lehetőségét, s a 444 válasz alapján az említett módon oszlottak meg a szervezési arányok.

7. ábra Kivel/ kikkel utazik leggyakrabban?

Forrás: Saját szerkesztés

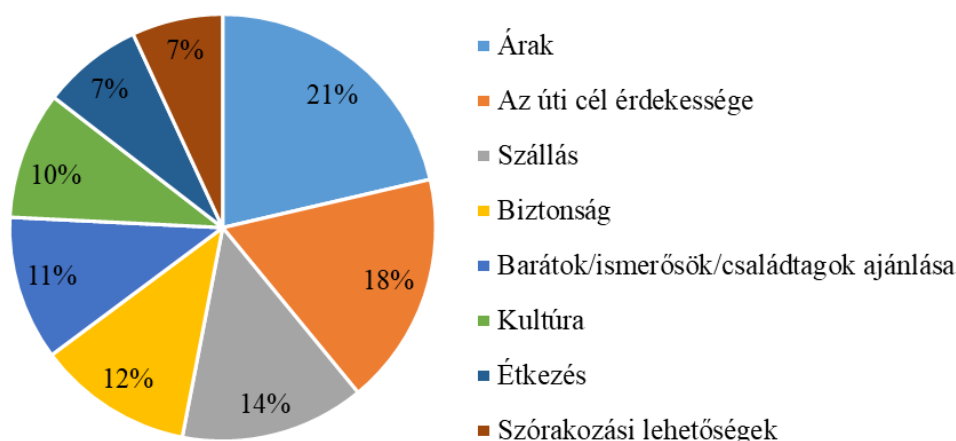
A közlekedési eszközök szempontjából hasonló eredményeket kaptunk a belföldön és külföldön történő eszközök használatának gyakoriságára tekintve (8. ábra). A válaszadók személyautóval közlekednek leggyakrabban, úgy belföldön (70% - *gyakran*), mint külföldön (65% - *gyakran*). Az autóbuszos közlekedést belföldön (52% - *gyakran*) és külföldön (56% - *gyakran*) is egyaránt *gyakran* veszik igénybe. Az adatközlők többsége sem belföldön (85% - *soha*), sem külföldön (66% - *soha*) nem szokott repülni, vagy legalábbis nagyon kevés százalékuk szokta a repülőt, mint közlekedési eszközt igénybe venni. Kerékpárral a legtöbb válaszadó külföldön nem közlekedik (81% - *soha*), míg 40%-uk belföldön *gyakran* használ kerékpárt, illetve a gyalogos közlekedést is (64% - *gyakran*). Vonattal belföldön inkább *ritkán* (47%), mintsem *gyakran* (25%) utaznak, viszont külföld esetében ez az arány fordított (46% - *gyakran*, 29% - *ritkán*).

8. ábra Milyen közlekedési eszközöket használ belföldön és külföldön?

Forrás: Saját szerkesztés

Megneveztünk 17 befolyásoló tényezőt, melyek leginkább hatással vannak egy úti cél kiválasztására. Ennél a kérdésnél szintén több választást is elfogadtunk, így a 300 adatközlő 1252 megjelölése alapján a következő tényezőket veszik a kárpátaljai lakosok leginkább figyelembe, amikor turisztikai céllal terveznek utazást (9. ábra): 300 válaszadó közül 232 személy jelölte fontos befolyásoló tényezőnek az árakat, ami nem feltétlen meglepő, hiszen az élet számos területén a határt az árak szabják meg. Azonban, ami feltűnő, hogy több személynek számít az úti cél érdekessége (192) és a szállás (152), mint maga a biztonság (128) ebben a pandémia által sújtott időszakban. A kultúránál (105) is fontosabb a barátok / ismerősök / családtagok ajánlása (119) és utolsó tényezőknél még néhányan megjelölték az étkezést (83) és a szórakozási lehetőségeket (75) is. Az említett tényezőkön kívül még érkezett jelölés a vendégszeretetre, a közlekedésre, az adott hely reklámjaira, mint befolyásoló tényezőkre, de valakit az utazási videók / weboldalak ajánlása, a turisztikai szervezetek segítenek a végső döntés megtételére.

9. ábra Mely tényezők befolyásolják leginkább az úticél kiválasztását?

Forrás: Saját szerkesztés

4.2.2 Utazási szokások a koronavírus hatására

A felmérésből kiderül, hogy a megkérdezett 300 személy 84%-a tervezett utazást 2020-ra a járványhelyzet előtt, míg 16% nem. Átlagosan 2 utazást terveztek, döntő többségében Magyarországra (66%), de Horvátország, Egyiptom, Görög-, Török-, Olasz-, és Németország, valamint Szlovákia is több válaszban volt említve. A járványhelyzet, illetve a korlátozások bevezetése az előzőleg utazást tervezők 85%-nak utazással kapcsolatos elképzeléseit negatívan befolyásolta.

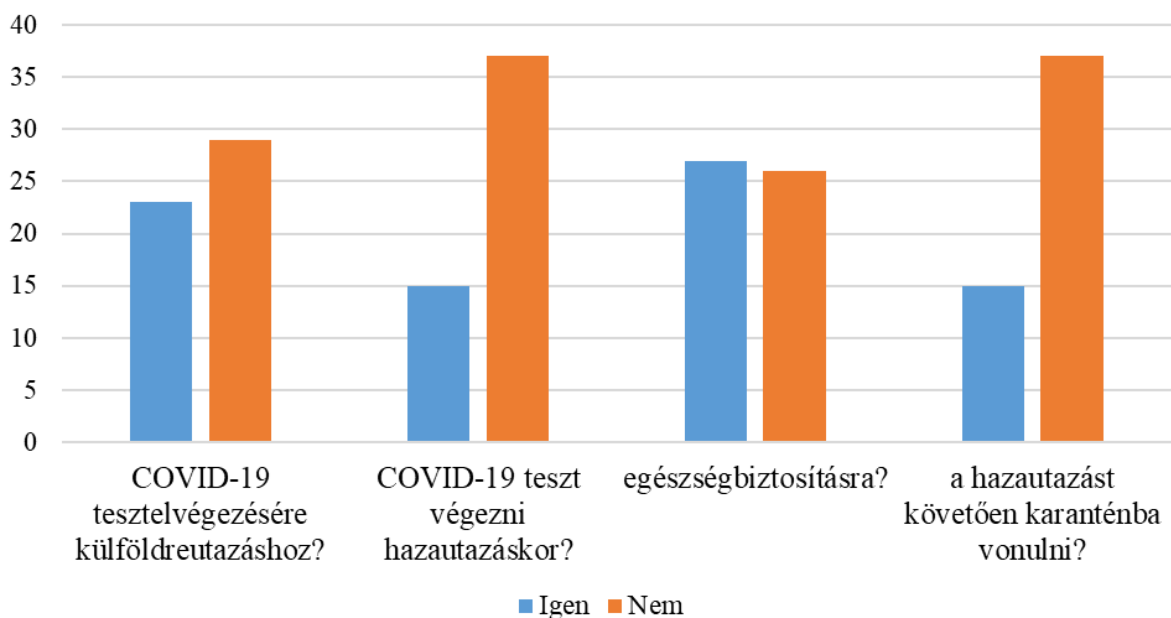
Voltak, akik nem csak terveztek utazást 2020-ra a pandémia előtt, de megtették az első lépéseket is már, hiszen kiderült számunkra a felmérésből, hogy 34 személy rendelkezett lefoglalt utazási csomaggal, 25 személynek volt egyénileg foglalt repülőjegye és 46-an foglalták már le a szállásukat is az utazás reményében. A számokból látható, hogy bár jóval többen terveztek utazást, csak kevés személy rendelkezett már foglalással. Mindez annak tudható be, hogy még viszonylag korai lett volna lefoglalni februárban vagy március elején a nyaralást, illetve valószínűleg többekben még nem körvonalazódott, hogy pontosan hová szerettek volna elutazni.

A 105 lefoglalt turisztikai szolgáltatás és csomag 35%-a előre kifizetett volt valamilyen formában, 23% előleggel, 12% pedig a teljes összeggel. Az előre tervezett külföldi utazások

mindössze 21%-a valósult meg, ezek az utazások főleg Magyarországra (59%) történtek, emellett voltak, akik Törökországba (15%) és Horvátországba (12%) is sikeresen elutaztak.

Megkértük a válaszadókat, hogy pár mondatban írják le, milyen változásokat véltek felfedezni utazásuk során az addig megszokottakhoz képest. A legtöbben a hosszabb sorokra, a bonyolultabb, körülményesebb szervezhetőségre, a nagyobb higiénára figyeltek fel. Sokkal kevesebb utazó mellett is kigyózó sorok, napokkal előre kötelező foglalás, az egészségügyi előírások szigorú betartása, a szórakozási lehetőségek korlátozása, a kötelező maszk használat és az emberek feszültsége is sokszor párosultak az utazáshoz.

Azoktól, akiknek megvalósult külföldi utazásuk, megkérdeztük, milyen szokatlan feltételei voltak az országból való ki- és beutazásnak. A 10. ábrán láthatjuk, hogy az adatközlők válasza nem mutatnak egyöntetűséget, aminek több oka is lehetett. Először is a koronavírus-járvány hosszú hónapokat ölel fel, hol kisebb, hol nagyobb intenzitású fertőzöttséggel, amely meghatározta, hogy éppen milyen óvintézkedések kerültek bevezetésre a célországokban. A célországba való beutazáskor pedig éppen aktuális szabályok határozták meg, hogy kérnek-e negatív tesztet a beutazáshoz vagy sem. Másodszor az Ukrajnába való visszatérés szabályai is igen változóak voltak a tekintetben, hogy kérnek-e negatív tesztet, karanténba kell-e vonulni, vagy éppen szabad volt a hazatérés. Ezek a zavaros, olykor követhetetlen intézkedések tették még körülményesebbé a kárpátaljai lakosság 2020-as utazásait.

10. ábra Amennyiben külföldi utazása megvalósult szükség volt-e...

Forrás: Saját szerkesztés

Azok, akiknek külföldi utazásuk nem valósult meg nagy arányban (87%) nyilatkozták, hogy ez a járványhelyzet miatt alakult így, megoszló válaszok érkeztek arra a kérdésre, hogy mi történt az esetleg már lefoglalt utazásokkal. A legtöbben (38%) lemondták az utazást, és visszaigényelték a már befizetett összeget, vagy annak egy részét (9%) viszont voltak, akik átfoglalták más időpontra, ugyanazokkal a feltételekkel (15%), illetve akik más feltételekkel foglalták át (14%) utazásaikat. Ez annak lehet a következménye, hogy az utazási irodák, szállodák nem szerettek volna teljesen megválni a turistáiktól, átfoglalással próbálták meg biztosítani a vásárlóikat. Voltak, akik utalványokra váltották utazásaikat (5%), vagy külön a repülőjegy (2%), esetleg a szállás (6%) árát igényelték vissza, vagy foglalták át más időpontra. Sajnos még így is több ember veszítette el a teljes befizetett összeget (11%).

Megkértük a válaszadókat, hogy pár mondatban írják le a külföldi utazásuk megghiúsulásával kapcsolatos esetet. Számos válasz érkezett, melyek főleg a járványhelyzet súlyosbodása miatt, a saját biztonságuk érdekében elhalasztott utazásokról számolnak be. Ezen kívül a legtöbb személyt a határforgalmi szigorítások tartották vissza az utazástól. Lemondott csoportos foglalások, elmaradt rendezvények, konferenciák, anyagi helyzet változása, ezek mind- mind olyan tényezők melyek miatt elmaradtak tervezett utak 2020-ban.

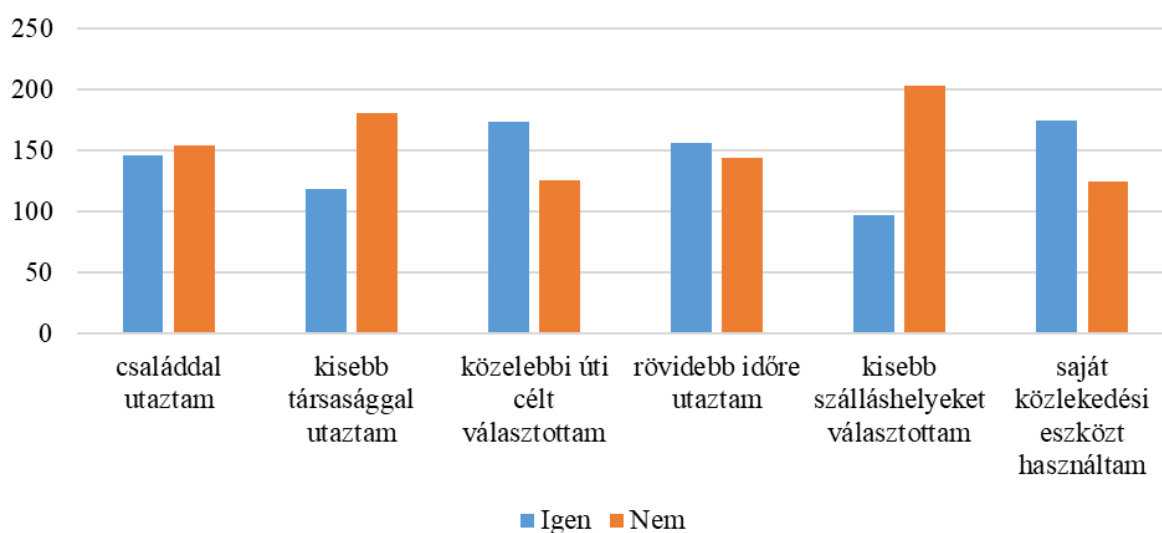
Azon adatközlők 63%-a, akiknek volt már előre szervezett vagy tervezett külföldi utazása és az nem valósult meg, nem választott új célpontot szabadideje eltöltéséhez, míg 31%-uk külföld helyett belföldön utazott, s mindössze 6%-uk válaszolta azt, hogy az előre tervezett külföldi úti cél helyett egy másik országba utazott.

Azok között, akik új úticélt választottak több célpont volt megfigyelhető. Nem meglepő módon, lévén a kárpátaljai lakosságot faggattuk, így első helyen Kárpátalja különböző területei (48%), mint úti cél szerepel az újonnan választottak között, második célpontként Ukrajna más részeit választották, ezt a válaszok 31%-a jelölte. A korlátozó intézkedéseknek következtében és a megnehezített határátlépés eredményeként Magyarország (9%) és Törökország (8%) meglátogatása mellett páran felkeresték Görögországot (2%) és Horvátországot (2%).

A világ és azon belül is a kárpátaljai lakosság élete is hatalmas fordulatot vett a koronavírus hatására, az utazási szokások mellett megváltoztak az emberek szabadidős tevékenységei is. A korlátozó intézkedések miatt például a válaszadók 42%-a tapasztalta, hogy a járvány hatására kevésbé gyakoriak lettek a barátokkal való összejövetelek, 72% nyilatkozta, hogy kevésbé gyakori az új emberekkel való találkozás, hiszen szinte minden új, találkozási lehetőségtől megfosztották a korlátozások a lakosságot. 39%-os többségben választották, hogy fontosabbak lettek a természetközeli kirándulások, miközben az emberek felénél kevésbé gyakori, hogy új, kulturális tapasztalatokat szerezzenek.

A szabadidő eltöltésének módjai mellett érdeklődtünk a turisztikai látnivalók és tevékenységek vonzerőjének változásáról is, arra gondolva, hogy a tömeges rendezvények, a helyek, ahol nagyobb a fertőzésveszély talán kevésbé voltak vonzóak a lakosság számára. Ez a feltevésünk megcáfolódott, a többség életében nem befolyásolta a vírus vonzerejét a fővárosok, nagyvárosok, a kulturális látnivalók, műemlékek vonzerejét. Nem lettek kevésbé vonzóak a strandok, a wellnessfürdők, ellenben a fesztiválok már a válaszadók egy nagyobb százalékának (33%) váltak kevésbé vonzóvá. A nemzeti parkok látogatása, a sportolás, a tematikus parkok inkább vonzóak, mint kevésbé vonzóak, de itt is dominál a „nem változott” válaszlehetőség megjelölése.

Szintén megcáfolódott azzal kapcsolatos feltevésünk, miszerint a lakosság a járvány hatására kisebb társasággal (181-nem), vagy csak családdal (154- nem) utazik, esetleg a tömeg elkerülése miatt kisebb szálláshelyeket választ (203- nem). (11. ábra) Azt azonban kijelenthetjük a 11. ábra alapján, hogy az utazók vélhetően a korlátozások, a járványhelyzet miatt kényszerültek közelebbi úti célt kiválasztani (174- igen) és ott rövidebb ideig tartózkodni (156- igen). A tömegközlekedés, a nagy csoportban szervezett túrák leállítása pedig azt eredményezte, hogy az utazók, amennyiben teheték saját közlekedési eszközt használtak (175- igen)

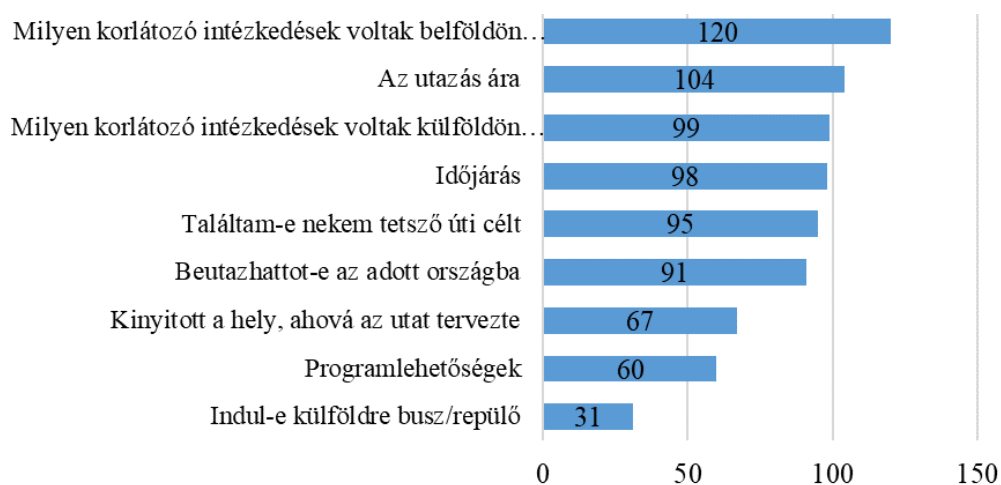

11. ábra A járvány hatására 2020-ban...

Forrás: Saját szerkesztés

A meg nem valósuló utazásokról elég egyértelműen kiderült, hogy a válaszadók szerint a járványhelyzet miatt alakultak úgy, ahogy. Az viszont szintén kérdés volt számunkra, hogy mitől függött a lakosságnak, hogy utazott-e valahová 2020-ban. A 12. ábrán szemléltetett

válaszok megmutatják, hogy leginkább a belföldön érvényben lévő korlátozó intézkedések voltak hatással az utazásokra (120 jelölés), ezt követték az árak (104) és a külföldön érvényben lévő korlátozó intézkedések (99). Ennél a kérdésnél szintén megadtuk a több választás lehetőségét, arra azonban ügyeltünk, hogy legfeljebb 3 tényezőt jelöljenek a válaszadók. Fontos befolyásoló tényező volt még az időjárás (98), hogy találtak-e az utazni vágyók megfelelő úti célt (95), vagy hogy egyáltalán beutazhattak-e az adott országba (91).

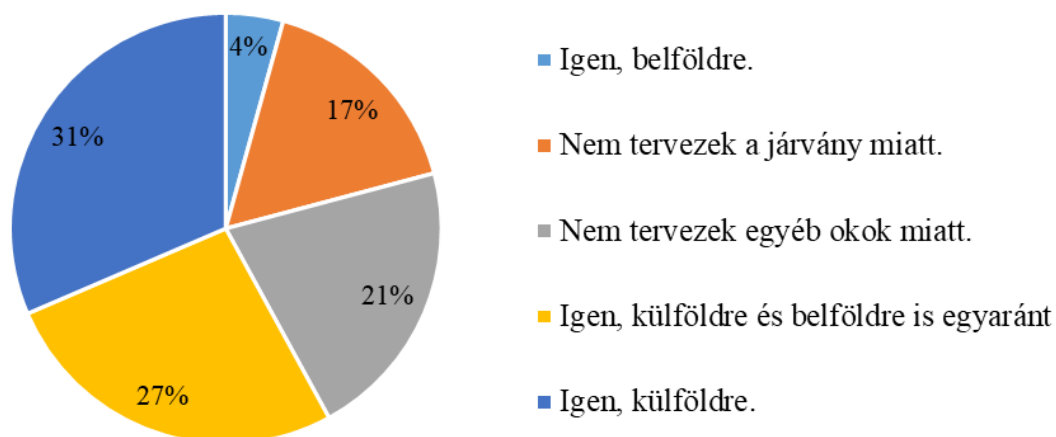

12. ábra Mitől függött, hogy utazott-e 2020-ban valahová?

Forrás: Saját szerkesztés

Arra a kérdésre, ahol a kockázatosság mértékét szeretnénk volna kideríteni a 2020-as utazásokkal kapcsolatban, megoszoló válaszok érkeztek. Lineáris skálát használtunk, ahol az „1” jelöle a „Nem kockázatos” -t az „5” pedig a „Nagyon kockázatos” -t. 300 válasz alapján az átlag „3” lett, ami első pillantásra azt jelenti, hogy legalább annyian tartották kockázatosnak az évben az utazást, mint ahányan nem félték a kockázattól. A válaszok részletes kiértékelése alapján is elmondható, hogy a legtöbb személy a „3” -t jelölte, mely közömbösséget mutat, a két véglet pedig egymással tökéletes aránypárt alkot.

Végül szeretnénk volna az eddigi utazási szokások és a járvány hatására kialakult helyzet mellett kitekinteni a jövőre is. Arról érdeklődtünk a kárpátaljai lakosságtól, hogy terveznek-e hosszabb utazást 2021-ben, és ha igen hová, ha nem, milyen okok miatt (13. ábra). Míg 2020 év elején a lakosság több mint háromnegyede (84%) (ahogy azt már fentebb említettük) biztosan tervezett utazást külföldre, addig 2021-re, a koronavírus és a világban tapasztalható változás következtében ez az arány lecsökkent 58%-ra, vagyis 26%-kal esett vissza az utazási kedv külföld tekintetében. A 2021-es utazási hajlandóság összességében 62%-os a megkérdezettek körében, s a maradék 38%-ot közel azonos arányban teszik ki azok, akik konkrétan (17%) a járvány miatt, illetve egyéb okból fakadóan (21%) nem terveznek utazást.

13. ábra Tervez-e hosszabb utazást 2021-ben?

Forrás: Saját szerkesztés

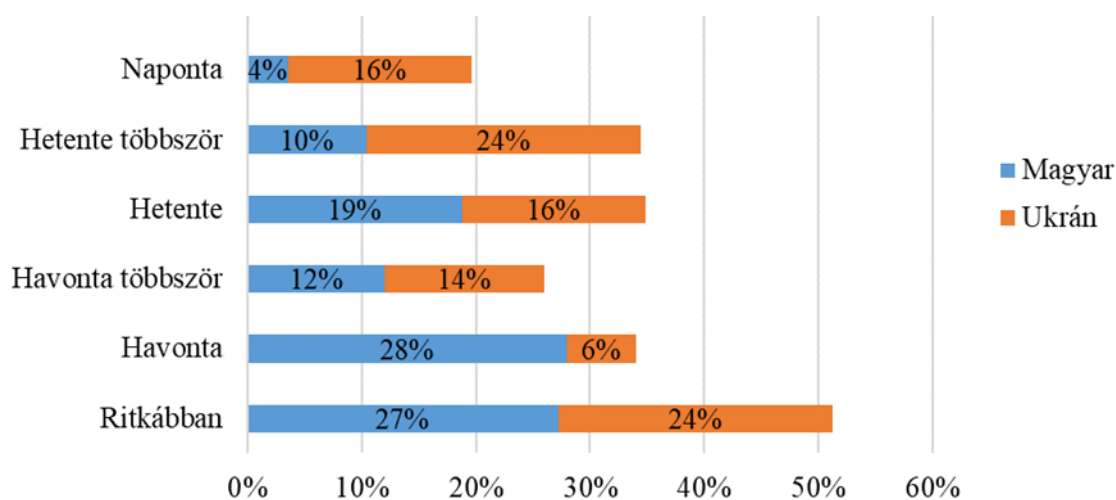
Az utazási szokások felmérésére szolgáló utolsó kérdésünkben arra kerestük a választ, hogy hogyan látják a kárpátaljai lakosok, változni fog-e az utazási szokásuk a járvány hatására. Legtöbben (40%) azt nyilatkozták, hogy nem változtatnak, amint lehet ismét utaznak, ezt követték azok, akik még nem tudják vagy nem tudták eldönteni (33%). 32 személy (10%) válaszolta, hogy többet utazik majd, mint eddig, ennek az ellenkezőjét 20 (6%) személy jelölte, ők kevesebbet utaznak majd. A válaszadók 6%-a úgy gondolja, hogy ezentúl inkább hazai úticélokot választ, míg 5% döntött úgy, hogy ezentúl inkább külföldre utazik többet.

4.2.3 Vendéglátó egységek látogatásának változása a koronavírus hatására

Kutatásunk utolsó szakaszában vizsgáljuk a vendéglátó egységek látogatása során esetlegesen felmerülő változásokat, itt is kitérve a járványhelyzet előtti időkre, illetve külön az utazások alatt igénybe vett vendéglátóhelyekre. Lényegesen kevesebb kérdés vizsgálja ezt a területet, mint az utazási szokásokat, de figyelembe vettük, hogy a korlátozások miatt a vendéglátóegységek legtöbbször vagy minimális kapacitáson, vagy abszolút nem is működhetnek 2020-ban.

Elsőként azt szertettük volna felmérni, hogy a kárpátaljai lakosság a járványhelyzet előtt milyen gyakran látogatott el vendéglátó egységekbe. A kapott válaszok alapján kijelenthető, hogy a megkérdezett kárpátaljai lakosság negyede a havi gyakoriságtól ritkábban keres fel vendéglátó egységet. Azonban különbség figyelhető meg az ukrán és magyar nyelvű kérdőívet

kitöltők válaszai között. Lényeges különbség figyelhető meg a havonta egyszer látogat vendéglátó egységet válasznál, ahol a magyar nyelvű kérdőívet kitöltők (28%) négyszer gyakrabban jelölték ezt a válaszlehetőséget, mint az ukrán nyelvű kérdőívet kitöltők (6%). Hetente többszöri alkalommal (magyar 10%, ukrán 24%), illetve naponta (magyar 4%, ukrán 16%) viszont az ukrán nyelvű kérdőívet kitöltők járnak gyakrabban vendéglátó egységbe. A „havonta többször” (magyar 12%, ukrán 14%) és a „hetente” (magyar 19%, ukrán 16%) válaszoknál az arány szinte azonos (14. ábra).

14. ábra A járvány előtt milyen gyakran látogatott el vendéglátó egységekbe?

Forrás: Saját szerkesztés

A vendéglátó egységek látogatásának gyakoriságát a válaszadók döntő többségénél (68%) negatív irányba befolyásolta a járvány kitörése és az azt követő karanténintézkedések, illetve 29%-uk gondolja úgy, hogy ez a gyakoriság nem változott. Valószínűsíthető, hogy akik ez utóbbi választ adták, ők amúgy sem keresték fel túlzott gyakorisággal az említett egységeket.

Ahogy az utazásra fordítható jövedelem, úgy a vendéglátóegységek igénybevételére fordítható jövedelme sem változott meg a válaszadók többségének (52%). Ennek ellenére az adatközlők 25%-a tapasztalt csökkenést, 6%-nak pedig növekedett az erre fordítható kerete. A válaszadók 17%-a nem nyilatkozott a kérdésben.

A válaszadók 56%-a igénybe veszi az éttermek online és/vagy offline (telefonos) rendelési szolgáltatásait, 44% ellenben nem él ezzel az opcióval. A konkrét házhoz szállítási szolgáltatásokat viszont csak a válaszadók 33%-a veszi igénybe, 67% nem dönt házhoz szállítás mellett. Itt meg kell jegyezni, hogy ez utóbbi attól is függ, hogy az igénybe vett vendéglátói egység egyáltalán rendelkezik-e házhoz szállítási szolgáltatással.

Amennyiben mégis az ételrendelés mellett döntenek, abban az esetben a válaszadók főleg készpénzes fizetést preferálnak (74%), azonban a bankkártyás fizetéstől sem riadnak vissza (23%).

Azok a válaszadók, akiknek megvalósult külföldi utazása, vagy esetleg részt vettek beföldi utazáson 2020-ban csak 57%-a vett igénybe vendéglátói szolgáltatásokat. Ez az elővigyázatosságnak a következménye lehet, vagy annak, hogy zárva tartottak az adott időszakban a vendéglátó egységek. Ennél a kérdésénél megengedtük a több választás lehetőségét, hiszen voltak, akik több típusú kiszolgáló egységet is igénybe vettek utazásuk alatt. A megvalósult külföldi vagy beföldi utazások során tehát a legnagyobb arányban a válaszadók kávézóban/cukrászdában fogyasztottak (64 jelölés), emellett az étterem (58 jelölés) és a gyorsétterem (42 jelölés) volt még a legnépszerűbb vendéglátó egységek. Voltak, akik különböző étkezdéket/kifőzdéket is meglátogattak (26 jelölés), illetve a vendéglők is felkerültek a listára (25 jelölés). A válaszadók 54%-át befolyásolta a járványhelyzet abban, hogy milyen típusú vendéglátó egységet vett igénybe az utazása során.

A fent megvizsgált válaszok alapján kijelenthetjük, hogy megoszló a kárpátaljai lakosság véleménye a vendéglátó egységek járványhelyzet alatti látogatásáról. Azonban mi arra is rákérdeztünk, hogy mik azok a lépések, amit elvárnak egy-egy vendéglátótól járvány idején (15. ábra). Ennél a kérdésnél is megadtuk a több választás lehetőségét.

15. ábra Mi az a 3 legfontosabb dolog, amit elvár egy vendéglátótól járvány idején?

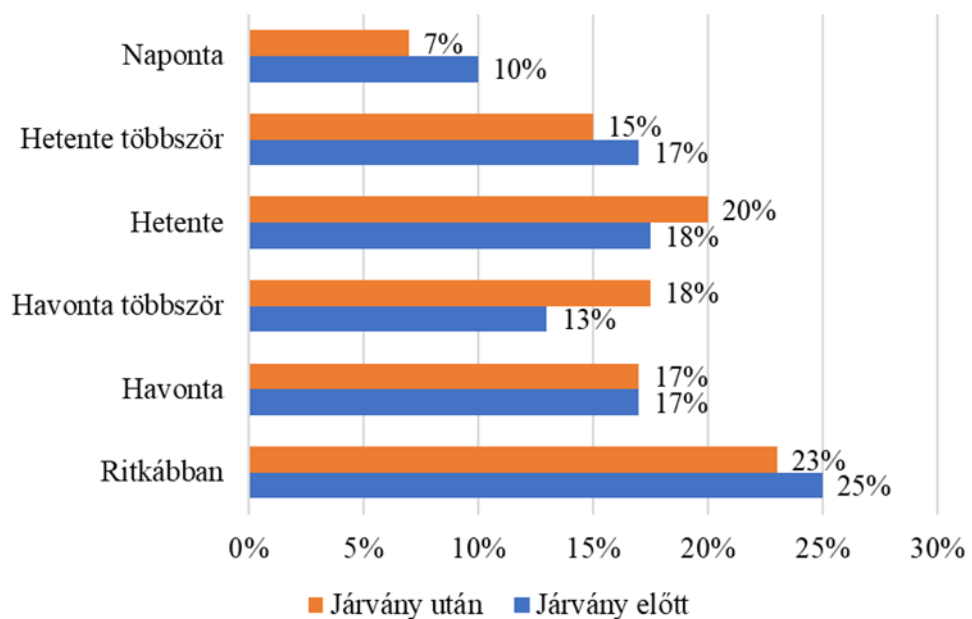
Forrás: Saját szerkesztés

A három legfontosabb dolog, amit a kárpátaljai lakosság elvár egy vendéglátótól járvány idején: 1. a gyakoribb takarítás és a fertőzésvédelem biztosítása, 2. létszámlimit és 3. az egyéni,

egyszer használatos védőeszközök biztosítása. Emellett sokan fontosnak tartják az egyénileg csomagolt élelmiszereket, az érintésmentes fizetés lehetőségének biztosítását is.

Arra a kérdésre, ahol a félelem mértékét szeretnénk volna kideríteni a vendéglátó egységekben való fogyasztás alkalmával, megoszló válaszok érkeztek. Lineáris skálát használtunk, ahol az „1” jelöli a „Nem tartok fertőzésveszélytől” az „5” pedig a „Félek, hogy elkapok valamit”. 300 válasz alapján az átlag 2,7 lett, vagyis legalább annyian tartották kockázatosnak a vendéglátó egységekben való fogyasztás, mint ahányan nem féltek a kockázattól. A válaszok részletes kiértékelése alapján is elmondható, hogy a legtöbb személy a „3”-t jelölte, viszont többen választották az „1”-t, mint az „5”-t.

Felmérésünk utolsó kérdésével ismét a jövőre való elképzeléseket szeretnénk volna felmérni. Arra kerestük a választ, hogy a járványhelyzet elmúlásával milyen gyakran tervezi a kárpátaljai lakosság a vendéglátóegységek meglátogatását. A válaszokat összehasonlítva a járvány előtti gyakorisággal, szokásokkal (16. ábra) rájöttünk, hogy csupán 1-2, maximum 5%-os különbség prognosztizálható az arányok között, vagyis a lakosság ugyan azt az életet szeretné/tervezi élni a járvány után, mint előtte.

16. ábra A járvány előtt és véget értével milyen gyakran tervezi vendéglátó egység meglátogatását?

Forrás: Saját szerkesztés

KÖVETKEZTETÉSEK

A kutatás során kapott eredményekből egy átfogó képet kaptunk a turisztikai magatartás változásáról a COVID-19 járvány hatására Kárpátalja lakosságának körében. Célunk volt, hogy egy mindenre kiterő kutatás során elemezzük a járványhelyzet előtti fogyasztói szokásokat, a vírus hatására létrejövő változásokat.

Kárpátalja felnőtt lakosságára nem reprezentatív megkérdezésünkben azt látjuk, hogy munkarendjét tekintve a válaszadók 85%-a otthonról dolgozott, 11%-nak pedig teljesen megszűnt a munkahelye, emellett 32%-uk arról is beszámolt, hogy a járványhelyzet hatására csökkent az utazásra fordítható jövedelme. A szabadidős tevékenységek közül felértékelődtek a természetközeli kirándulások, melyek a válaszadók 39%-nak fontosabbak lettek. Azonban az új emberekkel való találkozás, a barátokkal való összejövetelek kevésbé voltak gyakoriak a vizsgált időszak során.

Az online kérdőíves megkérdezés résztvevőinek mindennapjai mellett a turisztikai magatartásukat is mélyen befolyásolta a járványhelyzet és a különböző korlátozások.

A válaszadók jelentős része (84%) tervezett utazást 2020-ra a járványhelyzet előtt, ezeket a tervezett utazásokat a COVID-19 járvány negatív irányba befolyásolta.

Bár 300 válaszadóból 252 személy tervezett előre utazást, a megkérdezettek körében csak 34 lefoglalt utazási csomagról, 25 egyénileg foglalt repülőjegyről és 46 lefoglalt szállásról van tudomásunk. Ez nem meglepő számunkra, főleg annak a tudatában, hogy válaszadóink közül 271-en a járványhelyzet előtt rendszerint a nyári hónapokat választották utazásuk lebonyolítására, így a márciusban érvénybe kerülő korlátozások idő előtt keresztbe húzták az előzetes terveket.

Az összesen 105 lefoglalt turisztikai szolgáltatás és csomag 35%-a már előre fizetett volt valamilyen formában. Az előre tervezett utazásoknak azonban csak a 21%-a valósult meg, ezek az utazások főleg Magyarországra (59%), Törökországba (15%) és Horvátországba (12%) történtek. Megfigyelhető, hogy a legtöbben a foglalásig sem jutottak el, hiszen az évnek még egy korai szakaszát éltük amikor elkezdődtek a korlátozások, emellett azok, akiknek már volt lefoglalt turisztikai szolgáltatásuk sem minden esetben utaztak el.

Amikor a válaszadókat a konkrét változásokról kérdeztük, melyeket utazásaik során véltek felfedezni, a legtöbben a hosszabb sorokra, a bonyolultabb, körülményesebb szervezhetőségre, a nagyobb higiéniaira, kényes sorokra figyeltek fel. Emellett az egészségügyi

előírások szigorú betartása, a szórakozási lehetőségek korlátozása, a kötelező maszk használat és az emberek feszültsége is sokszor párosultak az utazáshoz.

Minden negyedik megkérdezett választott új úticélt 2020-ban az előre tervezett helyett, ezek az utazások főként belföldre, Kárpátalján belül történtek.

Kárpátalja lakosságának utazásait döntő többségében az ár határozza meg, hiszen ez a legbefolyásosabb tényező egy-egy úticél kiválasztásánál, sőt a konkrét 2020-as utazások megválasztásánál is többen fontosabb szempontként jelölték, mint a külföldön érvényben levő korlátozó intézkedéseket.

2021-et tekintve a válaszadók 78%-a tervez utazást belföldre vagy külföldre, melyből következtethetünk arra, hogy a többség kedvét nem szegték a 2020-ban tapasztalt utazási korlátozások. Mindössze 17% válaszolta, hogy a járvány miatt nem tervez hosszabb utazást.

Az utazási szokásokat tekintve a járványhelyzet hatására a 300 válaszadóból 120-an jelezték, hogy amit lehet ismét utaznak, 32 személy válaszolta, hogy többet utazik majd, mint eddig, ennek az ellenkezőjét 20 személy jelölte, ők kevesebbet utaznak majd.

A vendéglátó egységek látogatását tekintve a válaszadók elvárják a gyakoribb takarítást, a fertőzésvédelem biztosítását, létszámlimitet járványhelyzet idején. A globális tendenciáktól eltérően Kárpátaljára még nem ért el az online ételrendelés művészete. Bár a lakosság $\frac{3}{4}$ -e a járványhelyzet előtt rendszerint, havonta, sőt akár havonta többször is ellátogatott vendéglátóegységekbe, a korlátozások, a vendéglátóegységek ideiglenes bezárása nem vonta maga után a házhozszállítás népszerűsödését. Mindössze a válaszadók 33%-a vett igénybe házhozszállítási szolgáltatásokat.

A válaszadók fele vett igénybe vendéglátói szolgáltatást külföldre való utazása során, ez az elővigyázatosságnak a következménye lehet, vagy annak, hogy zárva tartottak az adott időszakban a vendéglátó egységek.

A vendéglátó egységek látogatásához tartozó, jövőbe tekintő kérdésünk és a járvány előtti látogatás gyakoriságát összehasonlítva csupán 1-2, maximum 5%-os különbség figyelhető meg az arányok között, vagyis a lakosság ugyan azt az életet szeretné/tervezi élni a járvány után, mint előtte tette.

ÖSSZEFOGLALÁS

A világ turizmus ipara soha nem szembesült még a koronavírushoz hasonló kihívással. Az utazási korlátozások következtében szinte teljesen leálló idegenforgalom megpecsételte nem csak az turizmusipart, de a lakosság turisztikai magatartására is óriási behatással volt.

Kutatásunk során felmértük a COVID-19 járvány okozta válság turisztikai magatartásra gyakorolt hatását Kárpátalja lakossága körében. Megvizsgáltuk a helyi lakosság járványhelyzet bevezetése előtti utazási, illetve a vendéglátó egységek látogatásának szokásait, a járvány hatására a szokásaikban bekövetkező változásokat, és kikértük véleményüket a jövőbeli terveikről is. A megkérdezés 2020 decembere és 2021 februárja között 300 fő részvételével online módon zajlott. A kutatás során törekedtünk a minél több adatközlő és a Kárpátalja területét minél nagyobb arányban lefedő minta lekérdezésére, ennek ellenére sem beszélhetünk reprezentatív mintáról. A minta inkább tükrözi a Kárpátalján élő magyar lakosság véleményét, mint az ukrán lakosságét, mivel aktívabban (nagyobb részvétellel) vettek részt a vizsgálatban, illetve az ukrán lakosság többsége is a magyar–ukrán határmenti területről töltötte ki a kérdőívet. Ennek ellenére az eredményeknél nem lehet megfigyelni lényeges különbségeket a magyar és ukrán nyelvű kérdőívet kitöltők között.

A jelen helyzetben a válaszadók többsége tapasztalt változást a mindennapi életvitele mellett az utazási szokásaiban és a vendéglátó egységek látogatásában is. Változtak a szabadidő eltöltésének keretei, de a turisztikai látnivalók és tevékenységek vonzerején is átalakulás figyelhető meg.

Voltak kérdések, melyek eltérő eredményt mutattak az ukrán és a magyar kérdőívet kitöltők között, ezeket külön elemeztünk. Ilyen például az utazással eltöltött napok száma, itt az ukrán nyelvű kérdőívet kitöltők átlagosan 22, míg a magyar nyelvű kérdőívet kitöltők átlagosan 15 napot válaszoltak. Megvizsgáltuk a célországok közötti különbségeket is, első két helyen Magyarország és Szlovákia szerepel, majd az ukrán nyelvű kérdőív kitöltők Lengyel-, Német-. Csehországot, a magyar nyelvű kitöltők pedig Romániát, Ausztriát keresik fel gyakrabban. A vendéglátó egységek látogatásának gyakoriságát tekintve is különböző válaszok érkeztek, míg az ukrán nyelvű kérdőívet kitöltők legnagyobb arányban (24%) hetente többször látogatnak vendéglátó egységeket, addig ez a magyar nyelvű kérdőívet kitöltők körében a havonta (28%) kategóriára igaz.

Felmérésünk rávilágított arra, hogy a kárpátaljai lakosság úti cél kiválasztását az árak, az úti cél érdekessége és a szállás befolyásolják a legjobban, s a járvány ellenére csak ezt

követően jelenik meg a biztonsági faktor fontossága. Az UNWTO 2015-re vonatkozó tájékoztatójában olvashatjuk, hogy a turista áramlásnál a biztonság szerepel az első 3 utazást befolyásoló tényező között, az erős árfolyamingadozás, az olaj és más nyersanyagok árváltozása mellett.

Kutatásunk során kiderült, hogy az utazni vágyók főként a nyári hónapokat választják utazásaik kivitelezésére, s ezek az utazások általában a család és a barátok társaságában történnek meg. Úticélul leginkább Magyarországot, Romániát, Ausztriát, Lengyelországot látogatják meg a kárpátaljai lakosok. Ezeken az utazásaikat rendszerint saját maguk, esetleg egy közeli rokon, barát szervezi meg.

Kutatásunkban a legfőbb hangsúlyt a változások mérése kapta. Az előzetesen tervezett utazások 84%-a nem valósult meg. A válaszadók közül 240-en terveztek utazást és mindössze 21%-a valósult meg a tervezett utaknak. Megvizsgáltuk, hogy ezek az utak főleg Magyarországra, Törökországra, Horvátországra szóltak. Utánajártunk, hogy a megvalósulatlan előre tervezett utak helyett a válaszadók milyen új úticélt választottak. Kutatásunkból kiderült, Kárpátalja, mint úti cél kapott jelentős szerepet (48%). Arra is rákérdeztünk, hogy a megvalósult utazásuk során milyen típusú vendéglátó egységet vettek igénybe, s döntésüket mennyire befolyásolta a járványhelyzet. A válaszadók mindössze fele vette igénybe vendéglátóegység szolgáltatását megvalósult utazása során, ezeknek a többsége kávézó, cukrászda, étterem volt.

Megvizsgáltuk milyen elvárásokat támasztanak a kárpátaljai lakosok a vendéglátók felé egy-egy hasonló járvány idején. Kiderült, hogy főleg gyakoribb takarítást és a létszámlimitet követelnek meg a válaszadók.

A koronavírus járvány alapvetően megváltoztatta a kárpátaljai lakosság lehetőségeit és így természetesen turisztikai döntéseit, fogyasztói magatartását is.

A kutatásból világossá vált, hogy Kárpátalja lakossága számos utazásról kényszerült lemondani a 2020-as évben, ezen utazások nagy része a koronavírus járvány és a miatta kialakult korlátozások következtében hiúsultak meg. A koronavírus járvány jelentős negatív hatással volt a lakosság turisztikai magatartására.

Ennek ellenére kutatásunk jövőbe tekintő kérdéseiből kiderült, hogy az utazási igény nem tűnt el, sőt a bezártságnak köszönhetően még inkább erősödött. A kárpátaljai lakosság továbbra is utazni vágyik, hiszen a legtöbben (40%) amint lehet ismét utaznak, 32 személy (10%) válaszolta, hogy többet utazik majd, mint eddig, a válaszadók 6%-a úgy gondolja, hogy ezentúl inkább hazai úticélokot választ, míg 5% döntött úgy, hogy ezentúl inkább külföldre utazik többet.

Azt leszögezhetjük, hogy ez egy aktuális, pillanatnyi állapot, melyről még számos kutatás kell készüljön. A szakdolgozat megírásával a koronavírus járvány nem ért véget, a szakirodalomban ismertetett negatív tényezők, katasztrófák, válságok hatásaihoz hasonlóan a COVID-19 következményei is hosszú távon válnak majd érzékelhetővé.

FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE

1. Bayramov, E. & Agárdi I. (2018): Az észlelt kockázat utazási szándékra gyakorolt hatása konfliktusövezetekben: elméleti keretmodell. *Turizmus Bulletin*.18(4). pp. 14–22.
2. Berghauer, S. & Sass, E. (szerk.) (2019): *A kárpátaljai magyarság turizmusfejlesztési stratégiája*. Beregszász, p. 74.
3. Berghauer, S. (2012): *A turizmus, mint kitörési pont Kárpátalján (?)* (Értékek, remények, lehetőségek Ukrajna legnyugatibb megyéjében). PhD értekezés. Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar, Földtudományok Doktori Iskola, Pécs, p. 213.
4. Cui, F., Liu, Y., Chang, Y., Duan, J. & Li, J. (2016): An overview of tourism risk perception. *Natural Hazards*. 82(1). pp. 643–658.
5. Ernszt, I., Péter, E., Keller, K. & Tóth-Kaszás, N. (2018): Biztonsági kérdések a turizmusban, egy határ menti térség példáján keresztül. *Turizmus Bulletin*. 18(2). pp.38–45.
6. Fekete, M. (2006): *Hétköznapi turizmus. A turizmus elmélettől a gyakorlatig*. PhD értekezés. Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron, p. 176.
7. Gössling, S., Daniel, S. & Hall, C. M. (2020): Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19, *Journal of Sustainable Tourism*, 29:1, pp. 1-20.
8. Ivanov, S., Gavrilina, M., Webster, C. & Ralko, V. (2016): Impacts of political instability on the tourism industry in Ukraine. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*. 1-28. 10.1080/19407963.2016.1209677.
9. Kardos, Z. (2011): *Turisztikai ismeretek*, egyetemi tankönyv, Keszthely, p. 117.
10. Lőrincz, K. & Sulyok, J. (szerk.) (2017): *Turizmusmarketing*, Akadémiai Kiadó, Budapest, p. 357.
11. Marton, Zs., Birkner, Z., Keller K. & Berkesné R. N. (2018): A turizmusbiztonságban rejlő marketing és menedzsment implikációk. *Turizmus Bulletin*. 18(2). pp. 12–20.
12. Michalkó, G. (2016): *Turizmológia [Digitális kiadás.]* Budapest: Akadémiai Kiadó
13. Mykhailo Rutynskyi és Halyna Kushniruk (2020). The impact of quarantine dueto COVID-19 pandemic on the tourism industry in Lviv (Ukraine). *Problems and Perspectives in Management*, 18(2), 194-205. doi:10.21511/ppm.18(2).2020.17
14. Novelli, M., Gussing Burgess, L., Jones, A. & Ritchie, B.W. (2018): ‘No Ebola...still doomed’ – The Ebola-induced tourism crisis. *Annals of Tourism Research.*; Vol. 70, pp. 76–87.

15. Országgyűlés Hivatala (2020): Válságkezelés a turizmusban. Infojegyzet 2020/53.
16. Panyor, Á., Győriné Kiss, E. & Gulyás, L. (2011): *Bevezetés a desztináció menedzsmentbe*, egyetemi tankönyv, Keszthely. p. 163
17. Sass, E. (2020): The Impact of Eastern Ukrainian Armed Conflict on Tourism in Ukraine. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 30(2spl), pp. 880–888.
18. Shondell Miller, D. (2008): Disaster tourism and disaster landscape attractions after Hurricane Katrina. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*. Vol.2 No.2 pp.115-131
19. Sofiichuk K.K. (2018): Risks of tourism industry in Ukraine. *Journal of Environmental Management and Tourism*, (Volume V, Winter), 2(10): pp. 105–113.

Online források:

1. Baranyai, E. (2020): Koronavírus és turizmus: mit mutat a múlt? *Economania*. Elérhető: <https://mnbanszекblog.hu/2020/03/13/koronavirus-es-turizmus-mit-mutat-a-mult>
2. Gulyás, A. & Nguyen, D. (2020): Koronavírus – várakozások korábbi járványok és gazdasági válságok alapján. *Ifua Horváth & Partners, Management Consultants*. Elérhető: <https://www.horvath-partners.com/hu/media-center/cikkek/koronavirus-varakozasok-korabbi-jarvanyok-es-gazdasagi-valsagok-alapjan>
3. Harvard Business Review (2020). What Coronavirus Could Mean for the Global Economy. Elérhető: <https://hbr.org/2020/03/what-coronavirus-could-mean-for-the-global-economy>
4. OECD (2020): *OECD Tourism Trends and Policies 2020*, OECD Publishing, Paris Elérhető: https://read.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/oecd-tourism-trends-and-policies-2020_6b47b985-en
5. International tourism: Number of arrivals, 1995 to 2016. Elérhető: <https://ourworldindata.org/tourism>
6. UNWTO (2020A): UNWTO World Tourism Barometer, Vol. 18, Issue 5, August/September 2020, Madrid, Spain
7. UNWTO (2020B): International tourism growth continues to outpace the global economy. Elérhető: <https://www.unwto.org/international-tourism-growth-continues-to-outpace-the-economy>
8. WTTC (2018): *Caribbean resilience and recovery: Minimising the impact of the 2017 hurricane season on the caribbean's tourism sector*. Elérhető: <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/2018/impact-of-the-2017-hurricane-season-on-the-caribbean-spread.pdf>

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra Nemzetközi turistaérkezések 2000-2018 (százalékos változása)	10
2. ábra Korábbi járványok GDP hatása	14
3. ábra Nemzetközi turistaérkezések 2020-ban és a lehetséges forgatókönyvek.	16
4. ábra Nemzetközi turistaérkezések (millió) (Ukrajna, 1995-2018)	19
5. ábra A kitöltött kérőívek számának és nyelvének területi megoszlása.....	26
6. ábra A járvány előtt átlagosan milyen gyakran utazott egy évben turisztikai céllal?	28
7. ábra Kivel/ kikkel utazik leggyakrabban?	29
8. ábra Milyen közlekedési eszközöket használ belföldön és külföldön?	30
9. ábra Mely tényezők befolyásolják leginkább az úticél kiválasztását?.....	31
10. ábra Amennyiben külföldi utazása megvalósult szükség volt-e... ..	32
11. ábra A járvány hatására 2020-ban... ..	34
12. ábra Mitől függött, hogy utazott-e 2020-ban valahová?.....	35
13. ábra Tervez-e hosszabb utazást 2021-ben?.....	36
14. ábra A járvány előtt milyen gyakran látogatott el vendéglátó egységekbe?.....	37
15. ábra Mi az a 3 legfontosabb dolog, amit elvár egy vendéglátótól járvány idején?.....	38
16. ábra A járvány előtt és véget értével milyen gyakran tervezi vendéglátó egység meglátogatását?.....	39

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat A válaszadók alapadatainak megoszlása.....	23
2. táblázat A válaszadók járasonkénti megoszlása	25

NYILATKOZAT

Alulírott, Kovács Júlia turizmus szakos hallgató, kijelentem, hogy a dolgozatomat a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán, a Földtudományi és Turizmus Tanszéken készítettem, turizmus diploma megszerzése céljából.

Kijelentem, hogy a dolgozatot más szakon korábban nem védtem meg, saját munkám eredménye, és csak a hivatkozott forrásokat (szakirodalom, eszközök stb) használtam fel.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatomat a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola könyvtárában a kölcsönözhető könyvek között helyezik el.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton szeretnék köszönetet mondani témavezetőmnek, Sass Enikőnek. Köszönöm, hogy segítségemre volt, bármilyen problémával is fordulta, hozzá. Hálás vagyok értékes és állandó tanácsaiért. Köszönöm építő jellegű kritikáit, amelyek hasznosak bizonyulnak a szakdolgozat megírásakor.

UKRÁN NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÁS (PEZJÓME)

Світова туристична галузь ніколи не стикалася з такою великою проблемою, як коронавірус. Туризм, який майже повністю зупинився внаслідок обмежень на подорожі, опечатав не лише індустрію гостинності, а також мав величезний вплив на туристичну поведінку населення.

В процесі дослідження ми оцінили вплив коронавірусної кризи на туристичну поведінку мешканців Закарпаття. Ми дослідили звички подорожей та звички відвідування закладів ресторанного господарства місцевим населенням до виникнення епідемії, вивчали зміни звичок місцевих мешканців внаслідок епідемії, а також дослідили їхні погляди на майбутнє. Опитування було проведено онлайн режимі на основі інтернет платформи між груднем 2020 року та лютим 2021 року за участю 300 осіб. В процесі дослідження ми намагалися запитати якомога більше осіб із усієї території Закарпаття, проте не можемо говорити про репрезентативну вибірку. Вибірка відображає здебільшого думку угорського населення, яке проживає на Закарпатті, а не українського населення, оскільки перші брали більш активну участь у дослідженні, а більшість українського населення, які заповнили анкету, теж проживають у прикордонних регіонах. Однак, суттєвих відмінностей у результатах між респондентами угорського та українського населення не спостерігається.

У сьогоднішній ситуації більшість респондентів зазнали змін не лише у своєму повсякденному житті, але й у своїх звичках подорожування та відвідування закладів ресторанного господарства. Змінилися рамки проведення вільного часу, але також відбуваються зміни у привабливості визначних туристичних пам'яток та видів діяльності.

Були запитання, які показали різні результати між українськими та угорськими респондентами, вони проаналізовані окремо. Наприклад, кількість днів, витрачених на подорожі, де респонденти в україномовній анкеті відповідали в середньому 22 дні, тоді як респонденти в угорськомовній анкеті зазначили в середньому 15 днів. Ми також вивчили відмінності між цільовими країнами: Угорщина та Словаччина знаходяться на перших двох місцях. Респонденти в україномовній анкеті далі зазначили цільовою країною для подорожі Польщу, Німеччину та Чехію, а респонденти угорськомовної анкети частіше відвідують Румунію та Австрію. Щодо частоти відвідувань закладів

ресторанного господарства, були отримані різні відповіді: найбільша частка респондентів, які заповнювали україномовну анкету (24%), відвідують заклади громадського харчування кілька разів на тиждень, а серед тих, хто заповнювали угорськомовну анкету, відвідують такі заклади щомісяця (28%).

Опитування показало, що на вибір місця подорожування серед жителів Закарпаття, найбільше впливають ціни, цікавість місця та її географічне розташування, і, незважаючи на епідемію, лише після перелічених факторів з'являється важливість фактору безпеки. З інформації Всесвітньої туристичної організації за 2015 рік можна дізнатися, що безпека є одним із 3 факторів, які впливають поїздки, серед сильного коливання курсу валюти, зміни цін на нафту та іншу сировину.

Дослідження також показало, що ті, хто хоче подорожувати, переважно обирають літні місяці для здійснення своїх поїздок, і вони, як правило, відбуваються в компанії родини та друзів. Закарпатці найбільше відвідують Угорщину, Румунію, Австрію та Польщу. Ці поїздки зазвичай організовують самі, або близький родич чи друг.

У нашому дослідженні основна увага була приділена вимірюванню змін. 84% заздалегідь спланованих поїздок не здійснились. З респондентів 240 запланували поїздку і лише 21% здійснили заплановані поїздки, які були направлені переважно до Угорщини, Туреччини та Хорватії. Також визначили, який новий напрямок обрали респонденти замість запланованих поїздок. Наші дослідження показали, що саме Закарпаття відіграло значну роль, як пункт подорожі (48%). Ми також запитали, яким видом закладом ресторанного господарства вони користувались під час подорожі, і наскільки на їхнє рішення вплинула епідемічна ситуація. Лише половина респондентів користувалися послугами закладу ресторанного господарства під час поїздки, більшість із них - це кафе, кондитерські та ресторани.

Епідемія коронавірусу значно змінила можливості закарпатського населення і, звісно, їхні туристичні рішення та поведінку щодо харчування.

Дослідження чітко показало, що населення Закарпаття було змушене скасувати багато поїздок у 2020 році, більшість яких зазнали невдачі через епідемію коронавірусу та пов'язані з ним обмеження. Епідемія коронавірусу мала суттєвий негативний вплив на туристичну поведінку населення.

Незважаючи на це, потреба в поїздках не зникла, а навіть збільшилася із-за обмежень. Про це стало відомо із тих питань анкети, які стосувалися майбутніх планів. Населення Закарпаття все ще хоче подорожувати, оскільки більшість людей (40%) як буде можливо, зразу будуть подорожувати, 32 особи (10%) відповіли, що

подорожуватимуть більше, ніж подорожували до епідемії, 6% респондентів вважають, що зараз вони віддають перевагу внутрішнім напрямкам, тоді як 5% вирішили відтепер більше їздити за кордон.

З написанням цієї роботи епідемія коронавірусу не закінчилася. Тому, подібно до наслідків негативних факторів, катастроф та криз, описаних в літературному огляді, наслідки COVID-19 стануть відчутними в тривалий період часу.

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet A kérdőív magyar és ukrán nyelven

Általános adatok: / Загальні дані:

1. Az Ön neme? / Ваша стать?

- Férfi / чоловіча
- Nő / жіноча

2. Az Ön életkora? / Ваш вік?

- 18-20
- 21-30
- 31-40
- 41-50
- 51-60
- 60 év fölött / більше 60

3. Az Ön lakhelye (járás)? / Місце проживання (район)?

- Beregszászi járás/ Берегівський район
- Huszti járás/ Хустський район
- Iosvai járás/ Іршавський район
- Munkácsi járás/ Мукачівський район
- Nagybereznai járás/ Великоберезнянський район
- Nagyszőlősi járás/ Виноградівський район
- Ökörmezői járás/ Міжгірський район
- Perecsenyi járás/ Перечинський район
- Rahói járás/ Рахівський район
- Szolyvai járás/ Свалявський район
- Técsői járás/ Тячівський район
- Ungvári járás/ Ужгородський район
- Volóci járás/ Воловецький район

4. Az Ön lakhelye (település)? / Місце проживання (населений пункт)?

5. Az Ön családi állapota? / Ваш сімейний стан?

- Egyedülálló / неodrűжений/незаміжня

- Párkapcsolatban / у стосунках
- Élettársi kapcsolatban él / у громадянському шлюбі
- Házas / одружений/заміжня
- Elvált / розлучений/а
- Özvegy / вдівець/вдова
- Egyéb/Інше:

6. Az Ön legmagasabb iskolai végzettsége? / Ваша найвища закінчена освіта:

- Általános iskola / початкова освіта
- Középiskola/ Gimnázium/ Líceum / середня освіта/гімназія/ліцей
- Szakmunkásképző/technikum/koledzs/szakgimnázium/
професійне училище/технікум/коледж/фаховий коледж
- Főiskola/ Egyetem / інститут/університет
- Egyéb/Інше:

7. Az Ön foglalkozása? / Ваша професія?

- Diák / студент/ка
- Vállalkozó / підприємець
- Szellemi alkalmazott / інтелектуальний працівник
- Fizikai alkalmazott / фізичний працівник
- Nyugdíjas / пенсіонер/ка
- Munkanélküli / безробітний/а
- Egyéb/Інше:

8. Változott-e munkarendje a koronavírus hatására? / Чи змінився Ваш графік роботи у зв'язку з коронавірусом?

- Ugyanúgy bejárok/bejártam a munkahelyemre. / Я так само виходжу/виходив на роботу.
- Részben vagy teljesen otthonról dolgozom/ dolgoztam/tanulok/tanultam. / Я частково або повністю працюю/працював/вчуся/вчився вдома.
- Ideiglenesen megszűnt a munkahelyem. / Робота тимчасово зупинилася.
- Végérvényesen megszűnt a munkahelyem. / Робота повністю зупинилася.
- Інше:

9. A megadott válaszok közül, melyik kategóriába sorolná magát a havi jövedelme szempontjából? / В який з нижченаведених рівнів Ви б віднесли себе за щомісячним доходом?

- Átlagon aluli / Нижче середнього

- Átlagos / Середній
- Átlagon felüli / Вище середнього
- Nem szeretnék nyilatkozni / Не хочу відповідати

Utazási szokások / Звички подорожування

10. A járvány előtt átlagosan milyen gyakran utazott egy évben turisztikai céllal? / У середньому, як часто Ви подорожували за рік з метою відпочинку до періоду пандемії?

- Hetente / Щотижня
- Havonta egyszer / Раз на місяць
- Havonta többször / Кілька разів на місяць
- Évente egyszer / Раз на рік
- Évente többször / Кілька разів на рік
- Ritkábban / Рідше

11. A járvány előtt évente átlagosan hány napot töltött utazással (nyaralás, kiránulás)? / В середньому, скільки днів на рік ви проводили подорожуючи (відпочинок, походи) до періоду пандемії?

12. Az év melyik szakaszában utazott leggyakrabban a járvány előtt? / В яку пору року найчастіше Ви подорожували до періоду пандемії?

- Tavasz / Весна
- Nyár / Літо
- Ősz / Осінь
- Tél / Зима

13. A legutóbbi 10 utazása közül hány volt külföldi és hány volt belföldi? / Скільки з Ваших останніх 10 поїздок були закордонними, а скільки внутрішніми?

Külföld / закордонні

Belföld / внутрішні

14. A járvány előtt külföldi utazásai során, melyik országo(ka)t látogatta meg? / Під час подорожей за кордон перед пандемією, яку країну (країни) ви відвідали?

15. Kivel/ kikkel utazik leggyakrabban? / З ким Ви найчастіше подорожуєте?

- Egyedül / самий/а
- Párral/ férjjel/ feleséggel / з другою половинкою/чоловіком/дружиною
- Barátokkal / з друзями
- Családdal / із сім'єю
- Egyéb/Інше:

16. Ki szervezi leggyakrabban utazásait? / Хто найчастіше організовує ваші поїздки?

- saját maga / самий/а
- egyik családtagom / член сім'ї
- barát/ rokon / друг/родич
- munkahely / місце роботи
- iskola / школа
- belföldi utazási iroda / туристичне агентство (внутрішні тури)
- külföldi utazási iroda / туристичне агентство (закордонні тури)

17. Milyen közlekedési eszközöket használ belföldön? / Якими видами транспорту ви користуєтесь у своїй країні?

Soha/ніколи ritkán/рідко gyakran/часто

Kerékpár / велосипед

Személyautó / автомобіль

Repülő / літак

Autóbusz / автобус

Vonat / потяг

Gyalog / пішки

18. Milyen közlekedési eszközöket használ külföldön? / Якими видами транспорту ви користуєтесь закордоном?

Soha/ніколи ritkán/рідко gyakran/часто

Kerékpár / велосипед

Személyautó / автомобіль

Repülő / літак

Autóbusz / автобус

Vonat / потяг

Gyalog / пішки

19. Mely tényezők befolyásolják leginkább az úticél kiválasztását? (legfeljebb öt lehetőséget jelöljön) / Які фактори найбільше впливають на вибір місця подорожі? (позначте до п'яти варіантів)

- Árak / ціни
- Szállás / проживання
- Étkezés / харчування
- Az úti cél érdekessége / цікавість місця
- Barátok/ismerősök/családtagok ajánlása / рекомендація друзів/знайомих/родичів
- Biztonság / безпека

- Higiéné / гігієна
- Vendégszeretet / гостиність
- Kultúra / культура
- Közlekedés / транспорт
- Egyéb infrastruktúra / інші інфраструктури
- Utazási weboldalak/blogok ajánlása / рекомендації туристичних сайтів/блогів
- Utazási videók ajánlása / рекомендації туристичних відео
- Különböző túracsomagok ajánlása / рекомендації туристичних пакетів
- Utazási irodák reklámjai / реклами туристичних агентств
- Az adott hely reklámjai / реклама та оголошення самого місця
- Turisztikai szervezetek / туристичні організації
- Szórakozási lehetőségek / варіанти розваг
- Egyéb/Інше:

A COVID-19 hatásai / Вплив COVID-19

20. A járványhelyzet előtt tervezett-e 2020-ra külföldi utazást? / Чи планували Ви у 2020 році подорожі закордон до періоду пандемії?

- Igen / Так
- Nem / Ні

21. Hány külföldi utazást tervezett? / Скільки поїздок планували за кордон?

22. Mely ország(ok)ba tervezte utazását(ait)? / У яку країну (країни) планували поїхати?

23. A járványhelyzet befolyásolta-e az előzetes terveit? / Чи вплинула епідемічна ситуація на ваші попередні плани?

- Igen, pozitív irányba / Так, в позитивному напрямку
- Igen, negatív irányba / Так, в негативному напрямку
- Nem / Ні

24. Változott-e az utazásra fordítható jövedelme a karantént követően? / Чи змінилося Ваше заощадження на подорожі після карантину?

- Csökkent / Зменшилося
- Növekedett / Збільшилося
- Nem változott / Не змінилося
- Nem szeretnék nyilatkozni / Не хочу відповідати

25. Változott-e az utazásra fordítható szabadideje a karantént követően? / Чи стало у Вас більше вільного часу на подорожі після карантину?

- Csökkent / Зменшилося

- Növekedett / Збільшилося
- Nem változott / Не змінилося
- Nem tudom/ Не знаю

26. Az Ön szabadidős tevékenységeit milyen módon befolyásolta a COVID-19 vírus? / Як вплинув COVID-19 на Ваше дозвілля?

	kevésbé gyakori/ менш часто	nem változott/ не змінилось	fontosabb lett/ стало важливішим
összejönni a barátokkal / зустрітися з друзями			
új emberekkel találkozni / познайомитись з новими людьми			
egyedül/ önállóan utazni / подорожувати самотійно			
természetközeli kirándulások / екскурсії на природу			
új, kulturális tapasztalatokat szerezni / отримати нові, культурні досвіди			

27. Volt-e a 2020-as évre már... / Чи був у 2020 році вже...

	Igen/Tak	Nem/Hi
lefoglalt utazási csomagja / заброньований туристичний пакет		
egyéniileg foglalt repülőjegye / заброньований авіаквиток		
egyéniileg foglalt szállása / заброньоване проживання		

28. Fizetett a szolgáltatásokért? / Чи заплатили Ви за послуги?

- Igen, előleget / Так, перший внесок
- Igen, a teljes összeget / Так, повну суму
- Nem / Ні

29. Megvalósult a lefoglalt külföldi utazása? / Чи відбулася Ваша заброньована поїздка за кордон?

- Igen / Так
- Nem/ Ні

30. Amennyiben külföldi utazása megvalósult szükség volt-e.../ Якщо Ваша поїздка за кордон відбулася, чи потрібно було...

	Igen/Так	Nem/Ні
COVID-19 teszt elvégzésére külföldre utazáshoz? / Пройти тест на COVID-19 для поїздки за кордон?		
COVID-19 teszt végezni hazautazáskor? / Пройти тест на COVID-19 для повернення додому?		
egészségbiztosításra? / медичне страхування?		
a hazautazást követően karanténba vonulni? / після повернення додому самоізолюватися?		

31. Amennyiben külföldi utazása megvalósult, nevezze meg melyik ország(ok)ba utazott: / Якщо Ви подорожували за кордон, вкажіть країну (країни), яку Ви відвідали:

32. Pár mondatban írja le, hogy milyen változásokat vélt felfedezni utazása során, az eddig megszokottakhoz képest? / У кількох реченнях опишіть, які зміни Ви виявили під час подорожі порівняно з тим, що було?

33. Ha nem valósult meg külföldi utazása, a járványhelyzet miatt alakult így? / Якщо Ваша поїздка за кордон не відбулась, це було пов'язано з епідемічною ситуацією?

- Igen / Так
- Nem / Ні
- Інше:

34. Amennyiben nem valósult meg külföldi utazása, mi történt a lefoglalt utazással? / Якщо ваша поїздка за кордон не відбулася, що сталося із заброньованою поїздкою?

- Lemondtam és a teljes befizetett összeg odaveszett / Я скасував/ла, а повну сплачену суму було втрачено
- Lemondtam és a befizetett összeget visszaigényeltem / Я скасував/ла, а повну сплачену суму повернули
- Lemondtam és a befizetett összeg egy részét visszaigényeltem / Я скасував/ла, а частину сплаченої суми повернули
- Átfoglaltam más időpontra, ugyanazokkal a feltételekkel / Я перебронював/ла на іншу дату, з такими самими умовами
- Átfoglaltam más időpontra, más feltételekkel / Я перебронював/ла на іншу дату, з іншими умовами
- Utalványra váltottam és később felhasználom / Поміняв/ла на путівку, яку використаю в майбутньому
- A repülőjegy árát visszaigényelhettem/egy későbbi időpontban felhasználhatom / Я зміг/ла повернути ціну авіаквитка / або зможу використати його пізніше
- A szállás árát visszaigényelhettem/egy későbbi időpontban felhasználhatom / Я зміг/ла повернути ціну за проживання / або зможу використати його пізніше
- Egyéb/Інше:

35. Pár mondatban írja le az Ön külföldi utazásának megghiúsulásával kapcsolatos esetet. / Опишіть кількома реченнями ситуацію Вашої невдалої поїздки за кордон.

36. A megghiúsult külföldi utazás helyett választott-e új célpontot, ahová sikeresen elutazott 2020-ban? / Замість невдалої поїздки за кордон, чи обрали Ви новий напрямок, куди і поїхали у 2020 році?

- Igen, külföld helyett belföldön / Так, в межах країни, а не за кордон
- Igen, az egyik külföldi úticél helyett egy másik országban / Так, замість запланованого в іншу країну
- Nem / Ні
- Egyéb/ Інше:

37. Amennyiben új úticélt választott, kérem nevezze meg azt! / Якщо обрали новий напрямок, будь ласка, назвіть його:

38. A koronavírus járvány idején változott-e az alábbi turisztikai látnivalók és tevékenységek vonzereje az Ön számára? / Чи змінилося Ваше ставлення до наступних визначних місць та заходів під час пандемії?

	kevésbé vonzó / стали менш привабливими	nem változott/ не змінилося	vonzóbb lett / стали більш привабливими
fővárosok/ nagyvárosok látványosságai / визначні місця столиць / великих міст			
kulturális látnivalók, műemlékek / культурні пам'ятки / пам'ятники			
nemzeti park / національний парк			
tematikus park, kalandpark / тематичний парк, парк пригод			
strand / пляж			
sportolás / заняття спортом			
gasztronómia, borkóstolás / гастрономія, дегустація вин wellnessfürdő / термальні води			
rendezvények, fesztiválok / заходи, фестивалі			

39. A járvány hatására 2020-ban... / В результаті пандемії у 2020 році...

	Igen/Так	Nem/Ні
családdal utaztam / подорожував\ла із сім'єю		
kisebb társasággal utaztam / подорожував\ла з меншою компанією		
közelebbi úti célt választottam / обрав\ла ближче місце		
rövidebb időre utaztam / подорожував\ла на короткий час		
saját közlekedési eszközt használtam / користував\лася власним транспортom		

kisebb szálláshelyeket választottam / вибирав/ла менші номери		
---	--	--

40. Mitől függött, hogy utazott-e 2020-ban valahová? (legfeljebb három lehetőséget jelöljön) /
Від чого залежало, що Ви подорожували у 2020 році? (позначте до трьох варіантів)

- Találtam-e nekem tetsző úti célt / чи знайшов/ла напрямок, що мені подобається
- Programlehetőségek / варіанти програм
- Időjárás / погода
- Az utazás ára / ціна поїздки
- Kinyitott a hely, ahová az utat tervezte / відкрилося місце, куди планував\ла поїздку
- Indul-e külföldre busz/repülő / чи їде автобус/літак за кордон
- Beutazhattot-e az adott országba / чи можна поїхати в ту країну
- Milyen korlátozó intézkedések voltak belföldön érvényben / які обмежувальні заходи діяли всередині країни
- Milyen korlátozó intézkedések voltak külföldön érvényben / Які обмежувальні заходи діяли за кордоном
- Egyéb/ Інше:

41. Mennyire tartotta kockázatosnak a 2020-as utazását/ utazásait a fertőzésveszély miatt? /
Наскільки ризикованою Ви вважали свою поїздку(и) у 2020 р. через ризик зараження?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Nem kockázatos / Не ризиковано

Nagyon kockázatos / Дуже ризиковано

42. Tervez-e hosszabb utazást 2021-ben? / Чи плануєте ви довшу поїздку в 2021 році?

- Igen, külföldre. / Так, за кордон.
- Igen, belföldre. / Так, в межах країни.
- Igen, külföldre és belföldre is egyaránt / Так, і за кордон і в межах країни
- Nem tervezek a járvány miatt. / Не планую через пандемію
- Nem tervezek egyéb okok miatt. / Не планую з інших причин

43. Hogyan látja, változni fognak utazási szokásai a járvány után? / Як Ви вважаєте, чи зміняться Ваші звички подорожування після пандемії?

- Nem, amint lehet ismét utazom / Ні, як тільки можна буде, знову буду подорожувати
- Kevesebbet utazom majd / Буду менше подорожувати
- Többet utazom majd / Буду більше подорожувати
- Többet utazom külföldre / Більше буду подорожувати за кордон
- Inkább hazai uticélokat választok / Віддам перевагу місцям в межах країни

- Nem tudom / Не знаю
- Інше:

Vendéglátás / Гостинність

44. A járvány előtt milyen gyakran látogatott el vendéglátó egységekbe? / Як часто ви відвідували заклади громадського харчування до пандемії?

- Naponta. / щодня
- Hetente. / щотижня
- Hetente többször. / кілька разів на тиждень
- Havonta. / щомісяця
- Havonta többször. / кілька разів на місяць
- Ritkábban. / рідше

45. Változott-e ez a járvány következményeként? / Чи змінилося це в результаті пандемії?

- Igen, pozitív irányba / Так, в позитивному напрямку
- Igen, negatív irányba / Так, в негативному напрямку
- Nem / Ні

46. Változott-e az erre fordítható jövedelme a karantén követően? / Чи змінилося Ваше заощадження на це після карантину?

- Csökkent / Зменшилося
- Növekedett / Збільшилося
- Nem változott / Не змінилося
- Nem szeretnék nyilatkozni / Не хочу відповідати

47. Amennyiben véget ér a járvány, milyen gyakran tervezi vendéglátó egység meglátogatását? / Після закінчення карантину, як часто плануєте відвідувати заклади громадського харчування?

- Naponta. / щодня
- Hetente. / щотижня
- Hetente többször. / кілька разів на тиждень
- Havonta. / щомісяця
- Havonta többször. / кілька разів на місяць
- Ritkábban. / рідше

48. Igénybe vette/ veszi-e az éttermek online és/vagy offline (telefonos) rendelési szolgáltatásait? / Чи користувались/користуєтеся послугами інтернет та/або офлайн (телефонним) замовлення з ресторанів?

- Igen / Так

- Nem / Ні
- Egyéb/ Інше:

49. Online és/vagy offline (telefonos) ételrendelés esetén milyen nemű fizetési eszközt használ?
/ Який спосіб оплати Ви використовуєте, замовляючи їжу в Інтернеті та / або в офлайн режимі (по телефону)?

- Készpénz / Готівка
- Bankkártya / Банківська картка
- Banki átutalás / Банківські перекази

50. Igénybe vette/ veszi-e az éttermek házhoz szállítási szolgáltatásait? / Чи користувались/користуєтесь послугами ресторанів доставки до дому?

- Igen / Так
- Nem / Ні
- Інше:

51. Amennyiben külföldi utazása megvalósult vagy részt vett belföldi utazáson 2020-ban igénybe vett-e vendéglátói szolgáltatásokat? / Якщо Ваша поїздка за кордон відбулася або Ви подорожували в межах країни у 2020 році, чи користувались Ви послугами громадського харчування?

- Igen / Так
- Nem / Ні

52. Megvalósult külföldi vagy belföldi utazása során milyen típusú vendéglátó egységben fogyasztott? / В якому типі закладу громадського харчування Ви споживали під час поїздки за кордон чи в межах країни?

- Étterem / ресторан
- Vendéglő / таверна
- Étkeзде/ Kifőзде /їдальня/столова
- Gyorsétterem / фаст-фуд
- Kávézó/ cukrászda / кафе / кондитерська
- Інше:

53. Befolyásolta-e a döntését a járványhelyzet? / Чи вплинула пандемія на Ваше рішення?

- Igen / Так
- Nem / Ні

54. Mi az a 3 legfontosabb dolog, amit elvár egy vendéglátótól járvány idején? / Які 3 найважливіші речі, які очікуєте від власника закладу під час пандемії?

- gyakoribb takarítás, fertőzésvédelem biztosítása / частіше прибирання, захист від зараження
- létszámlimit / ліміт відвідувачів
- érintésmentes fizetés / безконтактна оплата
- egyéni, egyszer használatos, védőeszközök biztosítása a vendégek részére / надання особистих, одноразових, захисних засобів для гостей
- egyénileg csomagolt termékek (pl. élelmiszer) / індивідуально упаковані продукти (наприклад, продукти харчування)
- nem veszek igénybe ilyen szolgáltatást / не користуюсь такими послугами
- Egyéb/ Інше:

55. Mennyire fél az esetleges fertőzésveszélytől, mikor vendéglátóhelyen fogyaszt? /
 Наскільки Ви боїтесь ризику зараження, коли відвідуєте заклад громадського харчування?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Nem tartok fertőzésveszélytől

Félek, hogy elkapok valamit /

/ Не боюсь зараження

Боюсь заразиться

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1007779709

Дата перевірки:
08.05.2021 00:26:38 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
08.05.2021 00:53:08 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: Ковач Юлія Золтанівна_ТУРИЗМ

Кількість сторінок: 66 Кількість слів: 13591 Кількість символів: 113064 Розмір файлу: 1.09 MB ID файлу: 1007833344

2.85% Схожість

Найбільша схожість: 0.54% з Інтернет-джерелом (<http://genius-ja.uz.ua/images/files/oroszi-istvanszakdolgozat.pdf>)

2.85% Джерела з Інтернету

201

Сторінка 68

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел